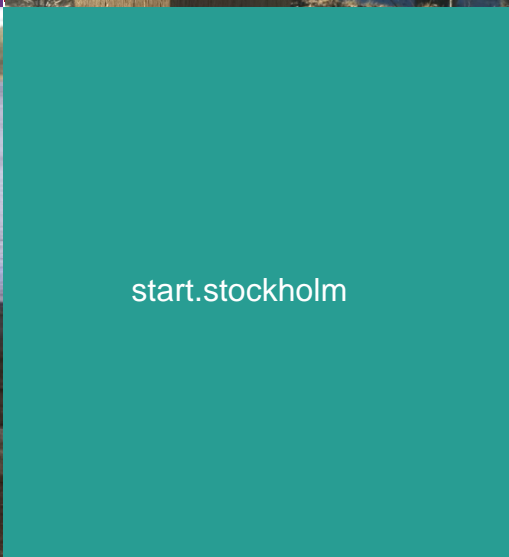

Tillsyn i skyddade områden 2019

juni 2020

start.stockholm

Tillsyn i skyddade områden 2019

Dnr: 2020-7943

Utgivare: Miljöförvaltningen

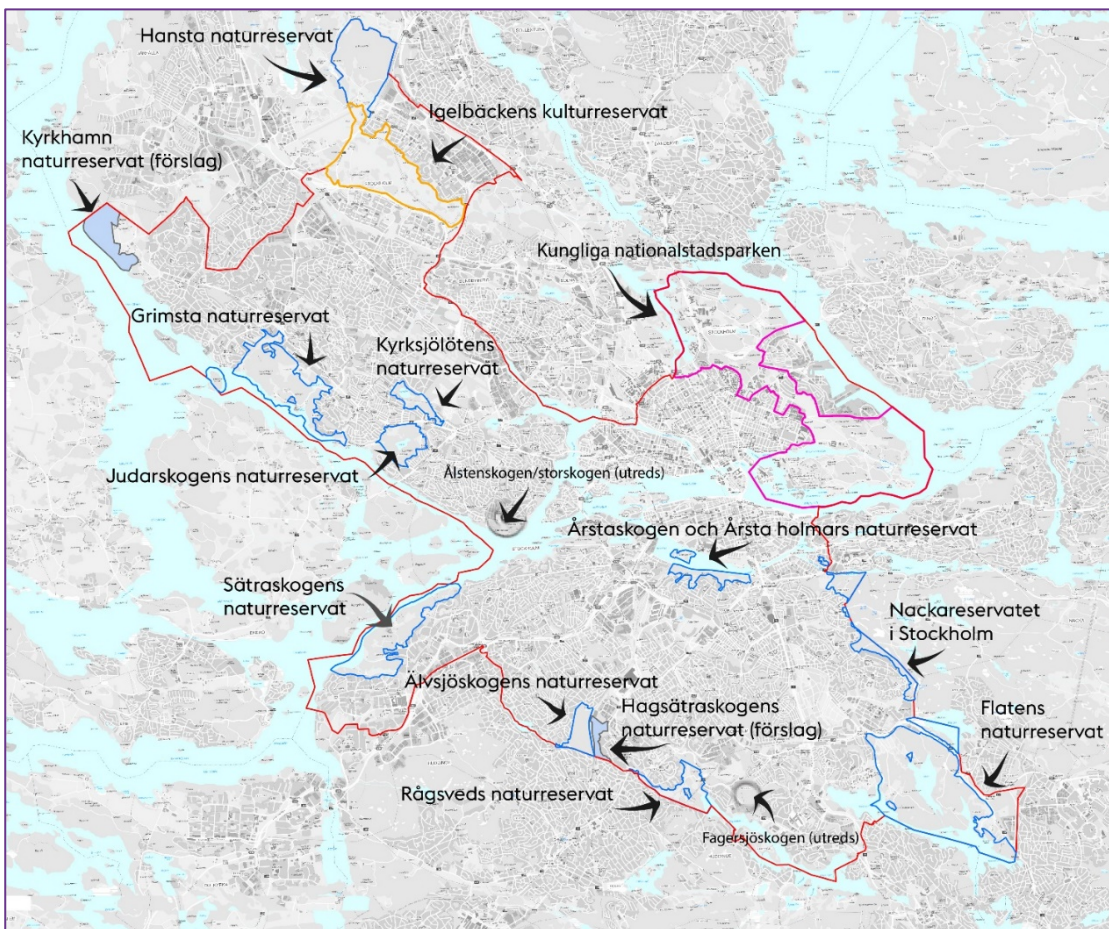
Kontaktperson: Nette Bygren

Innehåll

Tillsyn i Stockholms stads skyddade områden 2019	4
Tillsyn i natur- och kulturresevat	5
Tillsynsobjekt.....	5
Nackareservatet i Stockholms stad.....	12
Flatens naturresevat	16
Rågsveds naturresevat	21
Årstaskogen – Årsta holmar naturresevat	26
Älvsjöskogen naturresevat.....	31
Sätraskogens naturresevat	36
Judarskogens och Kyrksjölötens naturresevat	43
Grimsta naturresevat	56
Hansta naturresevat.....	60
Naturminnen	71
Bevarandestatus i natur- och kulturresevaten	72
Tillsyn i strandskyddade områden.....	73

Tillsyn i Stockholms stads skyddade områden 2019

Stockholms stad hade under 2019 elva kommunalt skyddade naturområden – tio naturreservat och ett kulturreseptat – i vilka miljöförvaltningen utövar tillsyn enligt miljöbalken. Dessutom ansvarar miljö- och hälsoskyddsnämnden för tillsynen av två naturminnen som tidigare inrättats av länsstyrelsen. Delar i tre av reservaten är också utpekade som Natura 2000-områden enligt EU:s art- och habitatdirektiv.

Skyddade områden och förslag på tillkommande reservat i Stockholms stad.. Miljö- och hälsoskyddsnämnden har inte tillsyn över Kungliga nationalstadsparken.

Under våren 2019 fick miljö- och hälsoskyddsnämnden också ta över tillsynen över strandskyddet från stadsbyggnadsnämnden.

Tillsyn i natur- och kulturresevat

I tillsynen av stadens natur- och kulturresevat kontrolleras efterlevnad av syften, föreskrifter, dispenser och andra beslut som fattats med stöd av 7 kap. miljöbalken. Förvaltningen har bland annat en skyldighet att åtalsanmäla överträdelse av resevatens föreskrifter. Miljöförvaltningen söker systematiskt följa upp tillståndet för de värden som resevaten ska skydda, och de mål som satts upp i resevatsbeslut och fastställda skötselplaner.

Med rådgivning, information och dialog med resevatens förvaltare bidrar miljö- och hälsoskyddsnämnden till en god naturvård och bra tillgänglighet i de skyddade områdena.

Tillsynsobjekt	Laga kraft	Yta (ha)	Natura 2000-område
Judarskogens naturresevat	1995	95	Goda förutsättningar för större vattensalamander + utvecklingsområde för lövsumpskog
Kyrksjölötens naturresevat	1997	50	Goda förutsättningar för större vattensalamander + utvecklingsområde för lövsumpskog
Hansta naturresevat	1998	280	Ek-hassellundar
Grimsta naturresevat	2004	320	
Flatens naturresevat	2006	760	
Igelbäckens kulturresevat	2006	411	
Sätterskogens naturresevat	2006	256	
Nackaresevatet i Stockholms stad	2006	99	
Älvsjöskogen naturresevat	2016	65	
Årstaskogen och Årsta holmars naturresevat	2018	64	
Rågsveds naturresevat	2018	94	
Naturminne, bergsbrant Pålundsberget, Södermalm	1997	0,25	
Naturminne, flyttblock Vårberg	1960	-	
Summa		2494,25	

Genomförda undersökningar i reservaten

Inventering av groddjur

Groddjur är fridlysta och vissa har ett starkt skydd i EU:s art- och habitatdirektiv. Därtill är de mycket bra "paraplyarter" då väldigt många andra arter gynnas om groddjurens livsmiljöer bevaras. Groddjuren är också goda miljöindikatorer, då de är särskilt känsliga för uppsplittring av landskapet samt minskning av fuktiga naturtyper.

Inom Stockholms stad förekommer idag länets alla fem groddjursarter. Under 1940-1990-talet försvann dock många leklokaler för groddjur från staden genom bebyggelse, dränering, utdikning och massupplag. Särskilt större vattensalamander och åkergroda har idag svaga populationer. På 2000-talet började Stockholm stad försöka reparera detta. Genom stadens försorg, i samarbete med ideella krafter, har våtmarker restaurerats och cirka 30 stycken nya groddammar tillskapats över hela Stockholm. Inventeringar som gjorts 2008 och nu upprepats under 2018 visar tydliga resultat av insatserna under denna tid. Skogvaktarkärret i Igelbäckens kulturresevat och Judarskogens salamanderdammar är exempel på nyskapade småvatten som numera hyser stora populationer av groddjur.

Under 2019 har förvaltningen följt upp bevarandestatusen för småvatten inom respektive resevat, där groddjurinventeringens resultat har utgjort ett av underlagen.

Inventering av småvatten

Småvatten är en viktig livsmiljö för en stor mångfald av arter och i hög utsträckning har denna typ av habitat minskat i antal och utbredning de senaste decennierna inom Stockholms stad så väl som i stora delar av Sverige och världen. I hög utsträckning beror denna utveckling på mänsklig aktivitet, framförallt dränering och igenfyllning, men också hårdgörande av ytor som minskar vattenmiljöernas avrinningsområden. Därtill är igenväxning och naturlig uppgrundning genom sedimentation en process som gör att småvatten degraderas över tid.

Med syftet att utvärdera statusen för småvatten inom stadens natur- och kulturresevat och följa utveckling över tid har miljöförvaltningen under 2019 låtit inventera 54 stycken småvatten inom stadens elva resevat. I inventeringen ingår öppna vattenytor och angränsande fuktiga områden. Exempel på småvattentyper som inkluderats är anlagda dammar och våtmarker, sjökanter med vass eller sumpskog, tuvkärr, myrkärr, alkärr, hållkar och naturliga bäckfåror smalare än 2 meter.

Statusklassning kan enligt metoden ske med parametrar från tidigare groddjursinventering, Statusklassning A eller utan parametrar från tidigare inventeringar; Status klassning B.

Enligt statusklassning A bedömdes 5 småvatten ha mycket god status, 6 god status, 9 ha status otillfredsställande - där lokalen har utvecklingsmöjligheter och bedöms kunna nå god status med ganska enkla medel, samt 0 småvatten ha status otillfredsställande - där lokalen är i så pass dålig att det behövs stora resurser för att nå god status. 34 lokaler bedömdes inte då resultat för groddjursinventeringar saknades.

Enligt statusklassning B bedömdes 3 småvatten ha mycket god status, 10 ha god status, 37 ha status otillfredsställande – där lokalen har ha utvecklingsmöjligheter och bedöms kunna nå god status med ganska enkla medel. 4 bedömdes ha status otillfredsställande - där lokalen har så dåliga förhållanden att det behövs stora resurser för att nå god status.

Groda vid Lilla Sickla strand

En skötselplan har tagit fram för 24 stycken prioriterade småvatten. Planen beskriver 16 olika istandsättningsåtgärder och 7 olika löpande skötselåtgärder för småvatten, som syftar till att skapa, stärka och/eller upprätthålla småvattnens förutsättningar för hög biologisk mångfald. Resultatet av inventeringen samt skötselplanen kommer att kommuniceras med reservatsförvaltarna under år 2020. Rapport i tabellform och skötselplan finns i bilaga 2.

Tillgänglighet i reservaten

Förvaltningen deltar i arbetet med att tillgängliggöra reservaten i samråd med berörda stadsdelsnämnder, och arbetar aktivt med information till

Tillsyn i skyddade områden 2019

8 (75)

allmänheten. Dels att med information möjliggöra för fler att hitta ut i naturen, dels med konkreta fysiska åtgärder på stigar, entréer och mötesplatser.

Miljöförvaltningen driver sidan *Natur i Stockholms stad* på Facebook. Syftet är i första hand att inspirera till besök i stadens naturreservat och grönområden. Men förvaltningen berättar också om tillsynsarbetet i reservaten, och publicerar nyheter om naturen i Stockholm, och om olika aktiviteter som pågår i våra naturområden. Antalet följare stiger stadigt.

Naturkartan är en digital naturguide på webben som också kan laddas ned till smartphones. Miljöförvaltningen håller löpande informationen om stadens naturreservat aktuell.

Miljöförvaltningen tillhandahåller också original till informationsskyltar som handlar om död ved och koppling av hund, fritt för stadsdelsförvaltningarna att använda.

Efterlevnad av föreskrifter samt dispens-och tillståndsärenden

Förvaltningen har under 2019 gjort tillsynsbesök i samtliga elva reservat vid flera tillfällen. Utifrån inspektioner och kontakt med förvaltarna bedömer förvaltningen att allmänhetens efterlevnad av föreskrifter i huvudsak har varit god i reservaten. Undantagen har främst gällt nedskräpning, skadegörelse, tjuvdumpningar, eldning, otillåtna bosättningar, skrotbåtar, okopplade hundar, cykling och motocrosskörning i terräng.

Förvaltningen har också varit drivande och medverkat i arbetet med gränsmarkering av stadens tre senast inrättade naturreservat. I samband med detta har överträdelser noterats på stadens mark, inom reservaten, och dessa handläggs nu av exploateringskontoret.

Miljöförvaltningen har följt upp och gett synpunkter i ett stort antal dispens- och tillståndsärenden i reservaten. Det har bland andra gällt större projekt som rasing av kraftledningar, nedgrävning av fjärrvärmeledningar, anläggning av begravningsplats men även för löpartävlingar, provgrop för besökstolett, anläggning av klätterled, anläggning av stigar och trappa. Alla ärenden nämns under respektive reservat.

Förbifart Stockholm

Arbetet med Förbifart Stockholm som berör fyra av stadens reservat fortgår. Förvaltningen har löpande kontakt med Trafikverket i stora och små frågor.

Exempel:

- Kompensationsåtgärder i Igelbäcken kulturresevat och Hansta naturresevat
- Projektering av tillförsel av dränvatten till Sätträån i Sättraskogens naturresevat
- Ändrad utformning på arbetstunnel vid Sättra varv
- Ny placering av rökgasschakt vid Sättra varv
- Kompletterande provborrningar p.g.a. oväntat dålig bergkvalitet i Grimsta naturresevat
- Uppsättning av mätprisma i Igelbäckens kulturresevat

Rådgivning och samordning

De skötselplaner som hör till reservatsbesluten är inte juridisk bindande, men är en vägledning för hur naturmiljöerna bör skötas för att dess värden ska bevaras och utvecklas. Förvaltarna samråder med miljöförvaltningen kring vad i skötselplanerna som ska prioriteras.

Under året har förvaltningens ekologer utfört ett flertal tillsynsbesök tillsammans med förvaltarna i reservaten och då framförallt bidragit med råd rörande lämpliga skötsel- och tillgänglighetsåtgärder. De senaste årens möjlighet för stadsdelsförvaltningarna att söka bidrag från centrala medelreserven till skötsel av reservat har lett till en påtaglig ökning av skötselåtgärder och andra åtgärder i reservaten. Det är positivt ur såväl natur- som rekreationssynpunkt. Detta har i sin tur lett till ett ökat behov av rådgivning.

Förvaltningens ekologer har ordnat två samordningsträffar, så kallade reservatsdagar, dit samtliga reservatsförvaltare och andra berörda aktörer inom staden har bjudits in. Idrottsförvaltningen har till exempel många verksamheter i reservaten och har också tagit fram en strategi för det rörliga friluftslivet. Fastighetskontoret har byggnader i reservaten och förvaltar reservat på stadens mark utanför kommungränsen (till exempel Nackareservatet på Nackasidan).

Förvaltningen har utöver samarbetet med verksamhetsutövare och reservatsförvaltare haft mycket kontakt med övriga centrala förvaltningar i projektfrågor som påverkar reservaten:

- reservatskyltar och gränsmarkering i nya reservat
- bostadsprojekt som gränsar till reservaten
- projekt Förbifart Stockholm
- cykling i naturresevat

- Järva friluftsbad
- Järva begravningsplats
- nedläggning av kraftledningar, fjärrvärme och VA-ledningar
- rasering av kraftledningsstolpar i reservaten

Informationsinsatser

Miljöförvaltningen arbetar aktivt med Facebooksidan ”Natur i Stockholms stad” och Naturkartan som är en digital guide för naturområden.

Information om reservaten finns annars tillgänglig via stadens hemsida, genom vilken allmänheten också kan nå förvaltningens ekologer via mail. På Biologiska mångfaldens dag den 22 maj bidrog miljöförvaltningen med ett frukostseminarium i Tekniska nämndhuset och aktiviteter i Nackareservatet.

Åtgärder i reservaten och under 2019

Följande åtgärder har genomförts av stadens förvaltare och av exploateringskontoret i samråd med miljöförvaltningens ekologer:

Slätter

Genom att slå av gräset med skärande, klippande blad i slutet av sommaren, och därefter samla upp gräsklippet, gynnas en artrik gräsmarksflora.

Restaurering av ekmiljöer

Genom att ta bort träd som växer upp i ekarnas kronor blir de mer solbelysta och ekarna själva såväl som arter som lever i trädens håligheter och bark gynnas. Miljöerna blir också mer tillgängliga för reservatsbesökare.

Slyröjning i brynmiljöer

Genom slyröjning kan rester av äldre ängsmarker friläggas och träd och buskar som växer i brynzonen få mer ljus, vilket gynnar såväl den biologiska mångfalden som upplevelsevärdena.

Utläggning av död ved

Stammar av träd har lagts ut i flera reservat. Även döda träd är fulla av liv - stående eller liggande. Mängder av fåglar, smådjur, insekter och svampar är helt beroende av död ved.

Restaurering av groddjursdammar

Anlagda dammar behöver rensas från igenväxningsarter som kaveldun med jämna mellanrum. Likaså är det viktigt att se till att vattendjupet behålls så att dammarna inte torkar ut, till exempel genom dämmen.

Trygghetsröjningar

Trygghetsröjning och förbättringar av gångvägar och motionsspår har genomförts i de flesta reservat. Med rätt kunskap hos utföraren går röjningar att anpassa så att även naturvärden gynnas, till exempel att ge ökat ljusinsläpp genom att göra högstubbar istället för att fälla ett helt träd.

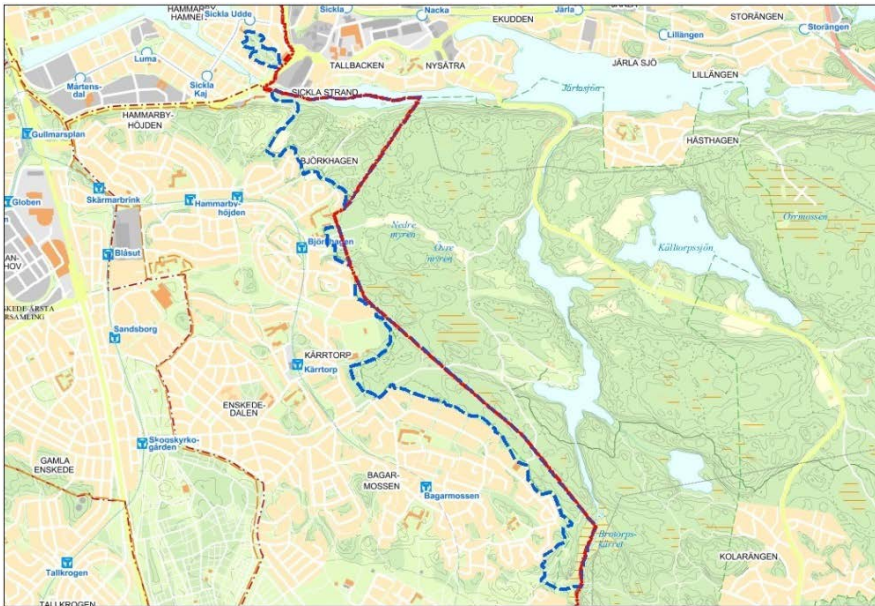
Nya sittbänkar mötesplatser och tillgänglighetsanpassad naturstig

Nya sittbänkar och mötesplatser har anlagts i flera av reservaten och en tillgänglighetsanpassad naturstig har anlagts i Flatens naturreservat.

Markering av reservatsgräns och informationsskyltar

Tre reservat har fått sin gräns markerad med stolpar och skyltar. Skyltar om död ved och fornlämningar har också satts upp.

Nackareservatet i Stockholms stad

Skogslandskapet i inre delen av Tyrestakilen utgörs idag av de båda kommunala naturreservaten Nackareservatet i Stockholms stad respektive Nacka kommun. Reservaten nyttjas för många friluftaktiviteter som vandring, orientering, skidåkning, skridskoåkning, fiske, cykling, svamp- och bärplockning. Lilla Sickla vid Sicklasjön är ett av de värdefullaste områdena i Stockholmdelen av Nackareservatet, både när det gäller natur och kultur.

Inne i Hammarby Sjöstads bostadsområde ligger en enklav av reservatet – Sickla ekpark. Ekbacken är mycket uppskattad av invånarna som närnatur. Insektsinventeringar på platsen visar att ett flertal arter av skyddsvärda insekter trivs i ekarna.

Tillsynsrådgivning samt aktiviteter i reservatet

Förvaltarna, Skarpnäcks och Södermalms stadsdelsförvaltningar, har även under 2019 fått resurser från den centrala medelreserven för att utföra skötselinsatser i reservatet.

Miljöförvaltningens ekologer har under året besökt reservatet ett flertal gånger tillsammans med Skarpnäcks respektive Södermalm stadsdelsförvaltning. Fokus för dessa besök har varit på skötselrådgivning inför naturvårdsröjningar, restaurering av kulturlandskapet och ekmiljöer inom reservatet.

Naturvårdande åtgärder

Skarpnäck stadsdelsförvaltning har under 2019 fortsatt restaureringen av kulturmarkerna i anslutning till Brotorp. Restaureringen har inkluderat återskapande av slättermark med ett träd- och buskskikt där hänsyn till dagens kvaliteter för t.ex. fågel- och insektslivet har tagits. Åtgärderna syftar också till att gynna de hotlistade arterna grenigt kungsljus och smalvingad blomböck som noterats vid Brotorp under förra årets inventering av hävdgynnade arter.

Den ideella föreningen Lilla Sickla vänner har, i samråd med miljöförvaltningen, fortsatt de goda naturvårdsinsatserna vid Lilla Sickla. Miljöförvaltningen bedömer att naturvårdsarbetet har bedrivits på ett sätt som gynnar reservatens värden. Södermalms stadsdelsförvaltning har utfört slyröjning i Sickla ekpark.

Lilla Sickla vänner samråder kring naturvårdsåtgärder i ek- och hasselmiljöerna kring Lilla Sickla

Tillgänglighetsåtgärder och rekreativa åtgärder

De naturvårdande åtgärderna i reservatet har höjt områdets upplevelsevärden. Skarpnäcks stadsdelsförvaltning har under 2019 också påbörjat planering av en ny rastplats med grillmöjligheter vid Lilla Sickla.

Efterlevnad av bestämmelser

Miljöförvaltningen anser att efterlevnaden av föreskrifterna i reservatet har varit relativt god under 2019, med undantag av cykling i terräng. Förvaltningen får fortsatt in många frågor om vilka regler som gäller för cykling i reservatet. Det kommer också in synpunkter på att cyklingen sliter på marktäcknet i skogen och stör gående. Andra anser att cykling ska tillåtas i terräng. Det är idag inte tillåtet att cykla utanför uppskyldad cykelväg enligt Stockholms lokala trafikföreskrifter. Under 2019 har stadsdelsförvaltningen, enligt budgetuppdrag, fortsatt utredningen av förutsättningar för cykling inom utpekade slingor i terräng inom Nackareservatet, i samarbete med fastighetskontoret, miljöförvaltningen och representanter från cykelorganisationer. Ett diskussionsförslag till uppmärkning av cykelslingor i Nackareservatet bedöms vara klart under våren 2020.

Trafikkontoret har föredömligt skyltat upp vanliga promenadvägar där cykling är tillåtet i Nackareservatet. Det är angeläget att trafikkontoret fortsätter att märka upp vanliga cykelvägar i stadens andra reservat, samt informerar besökarna om att cykling i terräng är förbjudet, där cykelskyltning saknas.

Tillstånds- och dispensärenden

Fjärrvärmeledning

Stockholms Exergi har ett pågående tillståndsärende för dragning av fjärrvärmeledning i Nackareservatets nordvästra del inom Stockholms stad för försörjning av Nacka kommun. Miljöförvaltningen och stadsbyggnadskontoret har under året haft löpande möten med Stockholm Exergi för planering och genomförande av ledningsdragningen. Ledningen har under 2019 börjat läggas ned från Hammarbyhöjden, genom östra delen av Hammarbyhöjdens koloniområde via ett pumphus ned mot Sickla kanal till Nacka. Ledning är vidare planerad att dras i en rörbåge över Sickla kanal. Tillgängligheten till Nackareservatet kommer att påverkas under tiden Stockholm Exergis projekt genomförs. Tillfälliga gångvägar kommer dock skapas som skyddsåtgärd. Förvaltningen har lämnat synpunkter i samtliga ärenden och har tillsyn över pågående arbetsmoment och kompensationsåtgärder. Pumphuset ligger utanför reservatet och hanteras separat genom bygglov.

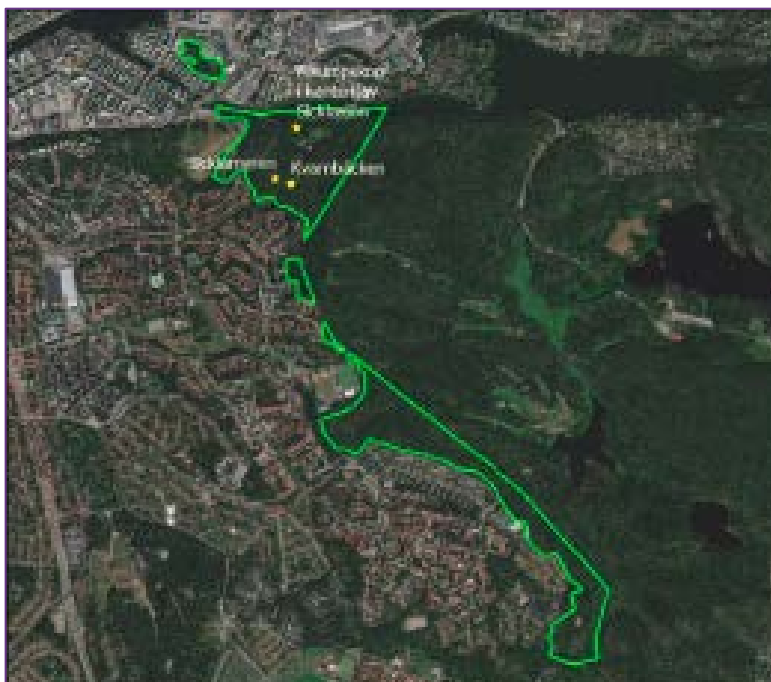

Tillfällig gång- och cykelväg under arbeten med fjärrvärmeledning

Undersökningar i reservatet

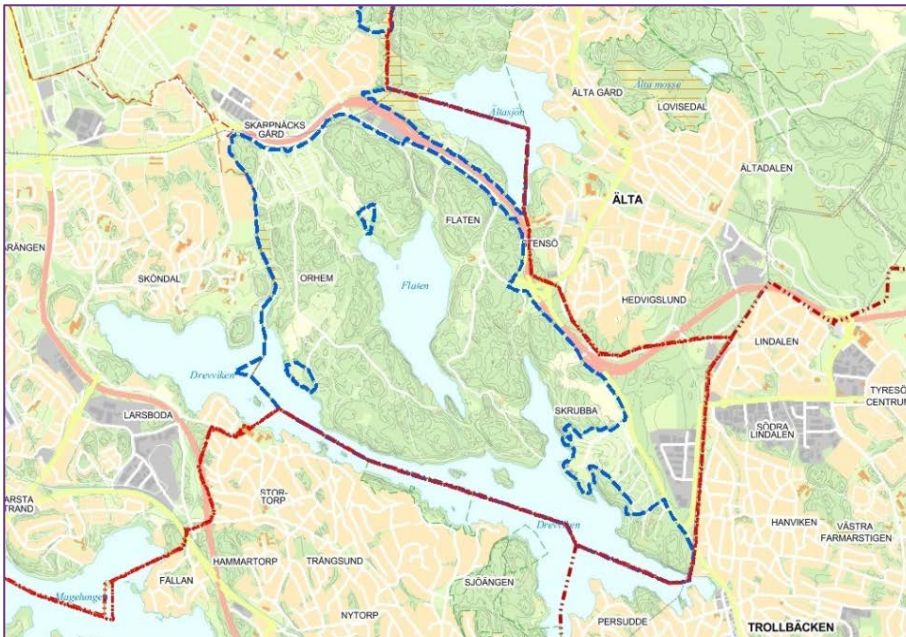
Under 2018 utfördes en groddjursinventering i tre lokaler inom Nackareservatet i Stockholms stad. Vid Lilla Sickla strand och Brotorpskärrret noterades vanlig groda, åkergroda, vanlig padda och mindre vattensalamander. Inga groddjur noterades vid Sicklamyren.

Under 2019 utfördes en inventering av småvatten i stadens reservat där 2018 års groddjursinventering utgjorde ett av underlagen. I Nackareservatet besöktes tre lokaler, Lilla Sickla strand, Sicklamyren och även Kvarnbäcken, vilka bedöms ha högt till mycket högt art- och biotopvärde. Lilla Sickla strand uppvisar mycket god status, Kvarnbäcken god status medan Sicklamyren idag bedöms ha otillfredsställande status. Dock kan Sicklamyren uppnå god status med ganska enkla medel. I skötselplanen föreslås att man gräver en djuphåla i en del av småvattnet.

Undersökta lokaler i Nackareservatet i Stockholms stad

Flatens naturreservat

Flatens naturreservat, stadens största friluftsområde, är välbesökt både av närboende och mer långväga besökare. Reservatet inrättades år 2007. Inom området finns, utöver stora ytor med olika typer av skog, också populära målpunkter såsom Flatenbadet, flera koloniområden och lokaler för föreningsverksamhet. Många skolor i närheten använder området i undervisningen.

Ekudden i Flatens naturreservat

Tillsynsrådgivning och aktiviteter i Flatenreservatet

Förvaltaren, Skarpnäcks stadsdelsförvaltning, har under 2019 fortsatt att utföra skötselinsatser i reservatet med resurser från den centrala medelreserven.

Miljöförvaltningen har gjort ett flertal tillsynsbesök i fält under året, tillsammans med förvaltaren på Skarpnäcks stadsdelsförvaltning och den entreprenör som de anlitar för naturvårdande åtgärder. Tillsynsbesöken tillsammans med stadsdelsförvaltningen har främst varit rådgivande i skötselfrågor men också handlat om samråd kring tillgänglighet och rekreativa värden. Skarpnäcks stadsdelsförvaltning har en hög ambition att stärka reservatets rekreativa värden. Flera förslag som tidigare kommit fram i projektet Pilot genomförs nu i etapper.

Naturvårdande insatser

Större delen av naturvårdsarbetet har under 2019 koncentrerats till restaurering och skötsel av kulturmarker. Inom den skogliga marken har restaurering av ekområden skett. Som exempel kan nämnas gallringsinsatser för att få in mer ljus till ekarna i anslutning till promenadslingan vid Drevvikens strand. Depåer med död ved har skapats på flera platser. I dagens skogsbruk är död ved en bristvara vilket lett till att många arter som är beroende av dem har blivit sällsynta. Informativa skyltar om varför man lämnar död ved i skogen har fästs upp vid depåerna.

Uppskyltning av död ved i Flatens naturreservat

Tillsyn i skyddade områden 2019

18 (75)

Under året har sju ytor inom den öppna kulturmarken skötts genom naturvårdande slåtter, enligt den skötselplan som togs fram under 2016. Förberedelser för slåtter och bete har också gjorts i anslutning till naturstigen i Orhem och på öppna ytor invid promenadslingan vid Drevvikens strand.

Under året har förvaltaren även påbörjat att återskapa bäckmiljön i Flatenravinen, med hjälp av expertis.

Rådgivning vid bäckravinen i Flatens naturreservat

Tillgänglighetsåtgärder och rekreativa åtgärder

Under 2019 har stadsdelsförvaltningen i Skarpnäck skyltat upp promenadstigar runt Flatensjön och Drevvikens strand enligt naturvårdsverkets riktlinjer, vilket har ökat tillgängligheten för besökarna. Ytterligare två slingor planeras att skyltas upp under 2020.

Planerna för utveckling av Ekudden som rekreativ målpunkt har fortskridit under 2019. I planeringen ingår att förtydliga stigsystemet på Ekudden, skapa ett antal platser för vistelse och vila, samt förstärkning av befintliga naturvärden i form av utökat bete samt friställning av fler ekar. Åtgärden planeras att genomföras under 2020.

Miljöförvaltningen har bidragit med råd utifrån reservatets bevarandevärden under året.

Friställd ek i Flatens naturreservat

Efterlevnad av bestämmelser

Förvaltningen anser att efterlevnaden av reservatets föreskrifter och bestämmelser i huvudsak har varit god under året.

Problemet med terrängkörning av motorcyklister kvarstår i östra delen av reservatet och problemet med nedskräpning på vissa utsatta platser kvarstår. Klagomål har även inkommit på att det är otydligt vilka regler som gäller för cykling i reservatet. Förvaltningen har varit i kontakt med trafikkontoret med en uppmaning att de ska skylta upp vad man får cykla inom reservatet.

Tillstånds- och dispensärenden

Stadsbyggnadsnämnden har under året meddelat tillstånd enligt reservatsföreskrifterna för

- upprustning av entré från Skarpnäck
- tillskapa klätterled
- anläggning av stigar på Ekudden.

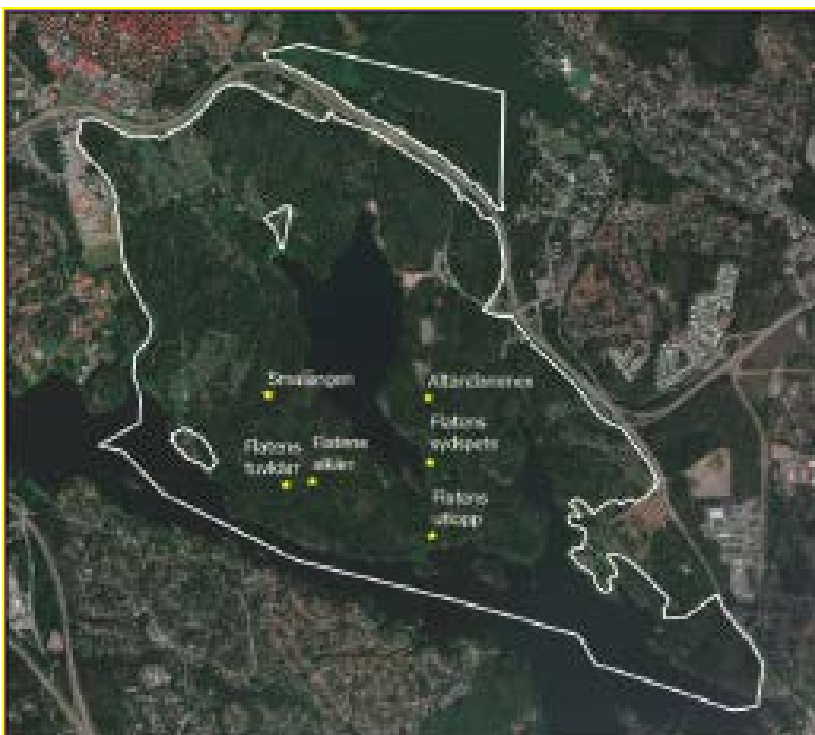
Miljö- och hälsoskyddsnämnden har lämnat synpunkter och följt upp ärendena.

Förvaltningen har under året också följt upp arbetet med cykelvägen utmed Flatenvägen samt Trafikkontorets kompensationsåtgärder i form av plantering av nya ekar. Förvaltningen har också svarat på internremiss om uppförande av en mobilmast i nordvästra delen av reservatet. Miljö- och hälsoskyddsnämnden avstyrkte ansökan i yttrande till stadsbyggnadsnämnden.

Undersökningar i reservatet

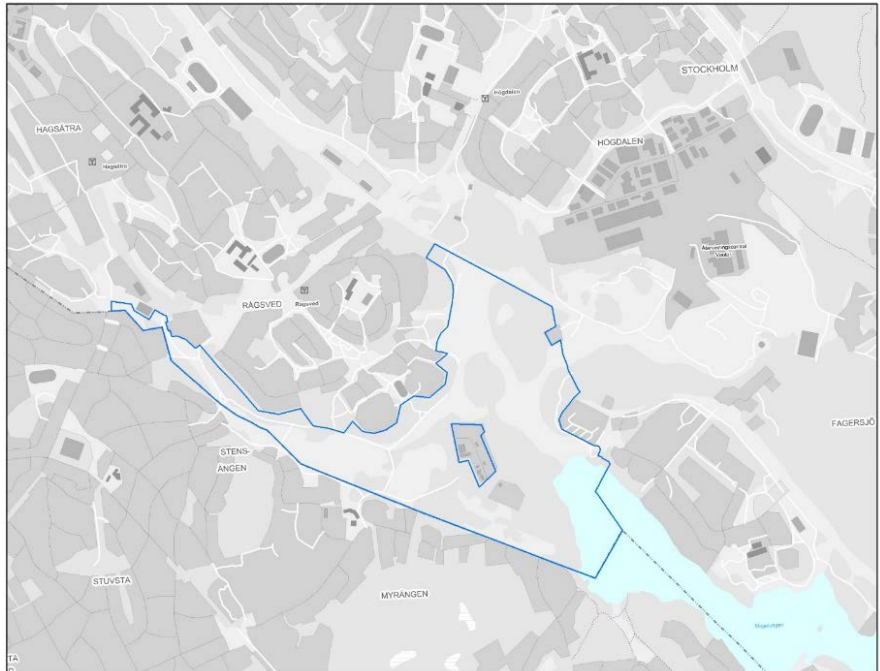
Inom 2018 års groddjursinventering undersöktes två lokaler inom Flatens naturreservat: ”altandammen” vid Flatens camping samt viken vid Flatensjöns sydspets. Vid Flatens sydspets noterades vanlig padda.

Under 2019 lät miljöförvaltningen göra en mer omfattande inventering av småvatten där 2018 års groddjursobservationer var ett av underlagen. I 2019 års inventering har sex stycket småvatten besökts i Flatens naturreservat. Fem stycken av dessa uppvisar högt- till mycket högt biotop-och artvärde. Bedömningen av småvattnets sammantagna status sker utifrån ett poängsystem baserat på så väl art- och biotopvärde som lokalens artrikedom, och dess lämplighet som groddjurslokal. Två småvatten bedöms i nuläget uppvisa god status medan fyra stycken har utvecklingsmöjligheter och anses kunna nå god status med ganska enkla medel. Exempel på åtgärder som föreslås i skötselplanen är röjning av buskage, grävning för att skapa djuphålor samt dämning av utloppsdiken.

Inventerade lokaler i Flatens naturreservat

Rågsveds naturreservat

Stockholms senaste reservat invigdes i september 2018. Rågsveds friområde utgör en viktig del i Stockholms sammanhängande gröna infrastruktur, med särskilt betydelsefulla äldre barrskogs- och våtmarksmiljöer, samt ädellövskog och inslag av särskilt skyddsvärda arter. Rågsveds friområde fyller också en viktig rekreativ funktion för boende i närområdet.

Tillsynsrådgivning samt aktiviteter i reservatet

Årsta-Enskede-Vantörs stadsdelsförvaltning förvaltar reservatet och har utfört en rad skötselinsatser under året. Miljöförvaltningen har gjort ett flertal tillsynsbesök i fält under året tillsammans med förvaltaren, främst i samband med tillståndsärenden, men även gällande rådgivning om skötsel.

Naturvårdande åtgärder

Årsta-Enskede-Vantörs stadsdelsförvaltning har under 2019 friställt skyddsvärda träd, främst ek- o hasselmiljöer inom kulturmarkerna.

Slätter och bete med får har utförts på fyra ytor i reservatet, vilket bidrar till att gynna såväl hävdberoende flora och fauna som solitära ädellövsträd. Förvaltaren har påbörjat stängsling för att kunna ha kor betande också i de sankare partierna av reservatet.

Vassklippning har skett i Magelungsdiket för att skapa en öppen vattenyta samt en större variation av strandmiljöer.

Tillsyn i skyddade områden 2019

22 (75)

Exploateringskontoret och idrottsförvaltningen och har tillskapat fyra nya groddjursdammar inom reservatet, som bedöms få stort värde för groddjur men även för annan fauna.

Restaurerad ek- och hassellund i Rågsveds naturreservat

Tillgänglighetsåtgärder och rekreativa åtgärder

Förvaltaren har klippt gräsytor inom den öppna marken för att möjliggöra skidåkning. Det populära promenadstråket Kräpplasåret har också gjorts mer tillgängligt genom slyröjning. Man har i samband med detta också skapat siktluckor mot vattnet.

De nya groddjurdammarna har gjorts tillgängliga bl. a med spänger och sittplatser så att fler besökare ska få vattenkontakt.

Ny groddamm med spänger och brygga i Rågsveds naturreservat

Förvaltaren har en långsiktig plan att skapa ett basutbud med tillgänglig toalett vid en central entréplats i reservatet. Tillsammans med fastighetskontoret och idrottsförvaltningen drivs ett pilotprojekt att ta fram tillgängliga toaletter bland annat i Rågsveds naturreservat tillsammans med Arkitekt högskolan, Kungliga tekniska högskolan.

På Biologiska mångfaldens dag den 22 maj anordnade förvaltaren aktiviteter för stadsdelens förskolor där barnen fick bygga fågelholkar lära sig om naturen och se hur vallhundar arbetar med fåren som betar i reservatet.

Efterlevnad av bestämmelser

Miljöförvaltningen anser att efterlevnaden av reservatets föreskrifter och bestämmelser i huvudsak har varit god under året, men med undantag.

Flera bosättningar har krävt återkommande åtgärder under 2019. Miljöförvaltningen har gjort ett flertal tillsynsbesök med anledning av bosättningarna och avhysningar har utförts enligt de stadsövergripande rutinerna.

Det pågår också återkommande dumpningar av skräp, ofta byggmaterial, utmed Snösätravägen. Förvaltaren har inkommit med ansökan om att anlägga vegetationsklädda vallar eller annan mer naturlig avstängning längs vägen för att minska möjligheten att tippa.

Åtgärder mot tippning i Rågsveds naturreservat

Tillstånds- och dispensärenden

Stadsbyggnadsnämnden har under året meddelat tillstånd enligt reservatsföreskrifterna till att bevilja ledningsdragning av kraftledning samt elledning.

Svenska kraftnät under året fått tillstånd avseende passage genom naturreservatet Rågsved för planerad 400 kV-luftledning Snösätra-Ekudden. Ledningen är en del av 400 kV-förbindelsen City Link som ska binda samman norra och södra Stockholmsområdet och utgör en central del av Stockholms Ström. Planerad ledning kommer liksom befintlig att gå genom Rågsveds naturreservat. Inom reservatet kommer befintlig ledning och stolpar att rivas och ny ledning byggas. Anläggnings- och rivningsarbetena beräknas ske under 2020 till 2022. Förvaltningen har under 2019 haft löpande kontakt med Svenska kraftnät om planerade åtgärder.

I samband med nya kraftledningsverket behövs även elnätet förstärkas varvid Ellevio har fått tillstånd att gräva ned elkabel. Elkabeln läggs ned i befintlig väg eller parkväg.

Miljöförvaltningen har lämnat synpunkter och följer upp dessa ärenden. Miljöförvaltningen har även återkommande möten med markägaren och förvaltaren om aktuella frågor som marksanering av skjutbanorna och Snösätra industriområde och kommande utveckling av reservatet.

Undersökningar i reservatet

Småvatten

I 2018 års groddjursinventering undersöktes en lokal inom Kräppladiket. Vid inventeringen noterades mindre vattensalamander. Under 2019 har miljöförvaltningen följt upp bevarandestatusen för flera småvatten inom reservatet. Groddjursinventeringens resultat har då utgjort ett av underlagen. I 2019 års småvatteninventering besöktes fyra stycken småvatten i reservatet. Se bild nedan. Alla fyra lokalerna bedöms ha högt art- och biotopvärde. Samtliga lokaler uppvisade otillfredsställande status men anses kunna nå god status med ganska enkla medel. Åtgärder som föreslås i utredningen är att skapa mer meandrande flöden i åarna samt att utföra viss röjning och slåtter.

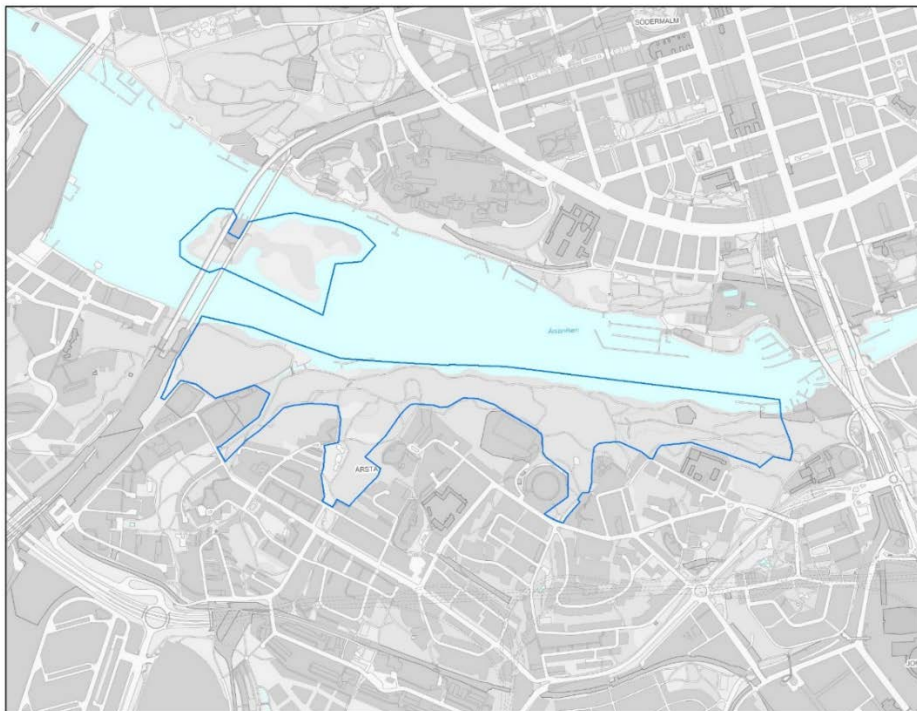
Stockholm vatten projekterar nu för kvalitetsstärkande åtgärder i Kräppladiket och stadsdelsförvaltningen har påbörjat en utredning om möjligheterna att meandra Magelungsdiket och tillgänglighet till än.

De nya groddammarna har inte ingått i 2019 års inventering då de var för nyetablerade för att hunnit uppnå värden, men de lär komma med i kommande uppföljningar.

Undersökta lokaler i Rågsveds naturreservat

Årstaskogen – Årsta holmar naturreservat

Årstaskogen och Årsta holmars naturreservat invigdes i juni 2018. Under 2019 påbörjades arbetet med att utreda möjligheten till att utvidga naturreservatet i Årstaskogen enligt uppdrag i budget.

Årstaskogen är ett skogsklätt större naturområde på norrsluttningen på en så kallad förkastningsbrant ned mot Årstaviken. Naturområdet är unikt som stor sammanhängande livsmiljö i den inre stadsregionen.

Årstaskogen har stora ekologiska värden, inte minst som spridningskorridor längs vattenkanten (Mälarkilen) för en del arter och med ett visst samband med Tyrestakilen, ett av de regionala grönområden som når fram till Sickla kanal/Hammarbybacken. Närheten till Södermalm och Årsta bidrar till skogens höga rekreativa värden. Området har också höga kulturhistoriska värden, till exempel Dianelunds koloniträdgård och Årsta gård.

Årsta holmar, mellan Årstaskogen och Södermalm, består av tre öar; Bergholmen, Alholmen och Lillholmen som är den östligaste och minsta ön. De tre öarna har till viss del olika karaktär. Ängsytor blandat med tät fuktlövskog dominerar på Lillholmen, på Bergholmen är det betydligt mer skärgårdskaraktär och Alholmen har mer av öppna ängs- och odlingsytor. Årsta holmar består av en fantastisk mångfald i en skyddad miljö där växter och djur kan leva väldigt ostört, trots att man befinner sig i Stockholms centrala delar. Under perioden 1 april och 31 juli råder det tillträdesförbud på delar av holmarna förutom på anvisade stigar och platser. Syftet är att freda djurlivet under den mest känsliga perioden för

fortplantning. Under augusti och september har det de senaste åren gått en gratis båt för besökare, från Södermalm. Under 2019 åkte 15000 besökare med båten.

Ängsyttan under järnvägsbroarna på Alholmen slåttas med upptag i slutet av sommaren.

Tillsynsrådgivning och aktiviteter

Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsförvaltning förvaltar Årtaskogen och Södermalm stadsdelsförvaltning förvaltar Årsta Holmar.

Under senvintern påbörjades arbetet med att markera ut gränserna för såväl naturreservatet som djurskyddsområdet inom del av Årsta holmar. Reservatsgränsen markeras med en vit snöflinga och vitt band på träd, medan gränsen till djurskyddsområde markeras med andra slags skyltar och ett gult band på träd, se nedan. Motsvarande markering för naturreservatsgränsen i Årtaskogen genomfördes under hösten 2019.

På Årsta holmar markeras de områden som omfattas av tillträdesförbud 1 april – 15 juli (djurskyddsområde) med särskilda skyltar. Här vid Bergholmen, i rött och gult, till höger i bild.

Miljöförvaltningen har besökt Årstaskogen och Årsta holmar ett tiotal gånger tillsammans med reservatsförvaltarna, vilket är fler tillfällen än vanligt, främst på grund av skrotbåtarna och markeringen av gränser. Under året har större röjningsinsatser genomförts kring ängsytan på Alholmen och vid gravfältet från järnåldern vid Årsta gård. Enstaka friställning av tallar och andra värdefulla träd har skett i Årstaskogen. Nya sittbänkar har också ställts ut vid utegymmen och vid utsiktsplatser. Under hösten har reservatsförvaltaren påbörjat en utredning för en ny besökstolett i Årstaskogen.

En av de nya sittbänkarna som reservatsförvaltaren placerat ut i Årstaskogen under 2019.

Efterlevnad av bestämmelser i reservatet

Efterlevnaden har överlag varit god i Årstaskogen, med undantag för bosättningar och enstaka skrotbåtar. Efterlevnaden har varit sämre på Årsta holmar under det första halvåret på grund av det stora antalet olovliga skrotbåtar utmed stränderna. Under flera månader har reservatsförvaltaren återkommande lappat båtarna för att informera eventuella ägare innan bortforsling. I september kunde så till slut den sista båten fraktas bort för destruktions.

Ett av flera tillfällen under 2019 när Södermalm stadsdelsförvaltningen "lappar" herrelösa båtar vid Årsta holmar. I september kunde till slut de sista båtarna forslas bort.

Tillstånds- och dispensansökningar

Under året har nämnden lämnat synpunkter på tre dispensärenden från stadsbyggnadsnämnden.

- Dispens från tillträdesförbud för bortforsling av herrelösa skrotbåtar. Dispensen behövde aldrig nyttjas eftersom bortforslingen skedde efter 15 juli

- Dispens för grävning av provgrop för besökstolett. Del i utredningen av ny besökstolett med tank.
- Tillstånd för besökstolett. Utredning pågår fortfarande men förhoppningsvis kan toaletten anläggas under 2020.

Undersökningar i reservatet

Ingen groddjursinventering genomfördes under 2018. I naturreservatet har däremot fyra småvatten inventerats under 2019.

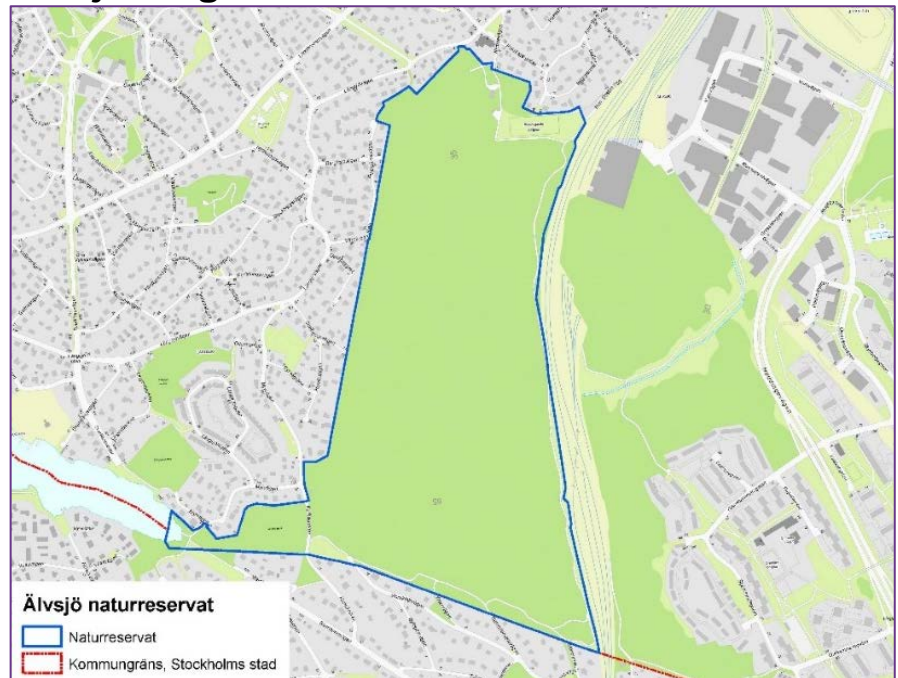
Tre stycken av dessa uppvisar högt- till mycket högt biotop-och artvärde. Bedömningen av småvattnets sammantagna status sker utifrån ett poängsystem baserat på lokalens art- och biotopvärde, artrikedom och dess lämplighet som groddjurslokal.

Två småvatten på Årsta holmar bedöms i nuläget uppvisa mycket god status medan Årstabäcken har utvecklingsmöjligheter och bedöms kunna nå god status med ganska enkla medel. Exempel på åtgärder som föreslås i naturreservatets skötselplan för Årstabäcken är låta krontaket sluta sig för en skuggig vattenmiljö och lämna död ved.

Översikt inventerade småvatten i naturreservatet. Från miljöförvaltningens rapport 2019.

Älvsjöskogen naturreservat

Älvsjöskogen naturreservat invigdes i september 2016. Skogsområdet som nu är skyddat ligger söder om Älvsjö centrum på västra sidan om stambanan. Reservatsbildning pågår för närvarande även för Hagsåtraskogen, den östra delen av Älvsjöskogen på andra sidan stambanan.

Älvsjöskogen är en viktig del av Stockholms ekologiska infrastruktur. Skogen utgör en sammanhängande del av ett ekologiskt särskilt betydelsefullt område för biologisk mångfald mellan Bornsjökilens och Hanvedenkilens yttersta spetsar. Området är också av stor betydelse för närboendes rekreation. Västra stambanan, som utgör det nya reservatets östra gräns, är en mycket stark barriär för människor och för många djur eftersom järnvägsområdet är instängslat, men för växter och vissa djur kan spridning till och från Hagsåtraskogen, öster om stambanan, vara möjlig.

Tillsynsrådgivning och aktiviteter i Älvsjöskogen naturreservat

Naturreservatet förvaltas av Älvsjö stadsdelsförvaltning som under året beviljats medel från centrala medelreserven för områdets skötsel.

Miljöförvaltningen och reservatsförvaltaren har träffats vid tre tillfällen under året för skötselrådgivning i fält. I fokus har varit uppföljning av tidigare års skötselinsatser för att öppna upp igenväxande ekmiljöer, framför allt utmed stambanan, men även längs med den södra gränsen och utmed delar av motionsspåret genom skogen. Generellt sett kan sägas att de många ekar som har påträffats skvallrar om att Älvsjöskogen varit

glesare, historiskt sett. Under året har dock angrepp av granbarkborre uppmärksammats på flera platser. Tillsammans med stormen Alfrida har därför vissa förändringar av skogen skett och kommer att fortsätta ske framöver. Fortsatta friställningsåtgärder av ekar kommer därför att dra ner på takten de närmaste åren.

Under 2019 har friställning av ekar fortsatt, men i mindre omfattning på grund av stormen Alfrida och granbarkborren som har fällt respektive angripit en del granar. Här ringbarkning respektive högstubbe av gran för att gynna ekar runt om.

Under året har reservatsförvaltaren låtit byta ut alla parkbänkar till nya, vilket uppskattats av reservatsbesökare. Förvaltaren har också anlagt ett bänkbord med tak vid gamla idrottsplatsen. Bänkbordet har varit väl utnyttjat, inte minst av de många skolor och förskolor som besöker reservatet.

En av de nya, mycket uppskattade, sittbänkarna utmed motionsspåret som sattes upp under 2019 av reservatsförvaltaren.

Torpet Korskruvan, i reservatets sydvästra del, engagerar många närboende. Torpet saknar i dagsläget hyresgäst och är i behov av renovering. Under 2019 har fastighetskontoret lagt taket som del av en flerårig underhållsplan.

Torpet Korskruvan, ibland kallad Röda stugan, fick taket lagat.

Under våren och sommaren har miljöförvaltningen också deltagit vid flera tillfällen tillsammans med andra förvaltningar inom staden för rådgivning och dokumentation av överträdelser i samband med markering av reservatsgränserna. I nuläget är det staden som markägare, genom exploateringskontoret, som ansvarar för att följa upp överträdelser gentemot enskilda fastighetsägare.

Efterlevnad av bestämmelser i reservatet

Efterlevnaden av bestämmelser har överlag varit god med undantag för vandalisering av den bom som ska motverka motortrafik i reservatet, nedskräpning samt okopplade hundar.

I samband med markeringen av reservatsgränsen har dock flera överträdelser påträffats på stadens mark, i naturreservatet, allt ifrån komposthögar, staket till byggnader. Berörda fastighetsägare har kontaktats av staden som markägare och de allra flesta har åtgärdat överträdelserna frivilligt. Under 2020 fortsätter dialogen med kvarvarande fastighetsägare.

Arbetet med den påbörjade hundrastgården, mellan gamla idrottsplatsen och stambanan, avbröts under januari 2019 efter inkomna klagomål. Ärendet ligger nu för prövning i högre instans.

En av reservatets nya stolpar som markerar gränsen för naturreservatet som sattes upp våren 2019. I bakgrunden skymtar hundrastgården som är påbörjad men inte slutförd på grund av klagomål.

Tillstånds- och dispensansökningar

Under 2019 har nämnden yttrat sig över ett tillståndsärende från stadsbyggnadsnämnden.

- Bänkbord med tak.

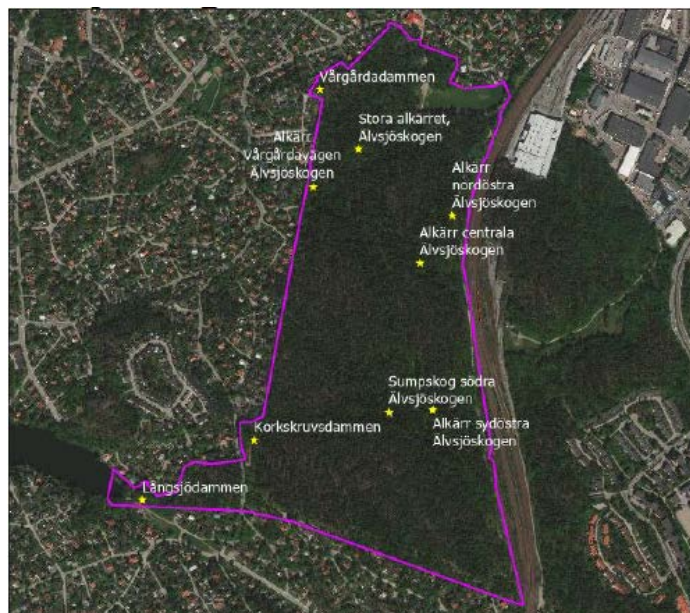
Undersökningar i reservatet

Under 2018 inventerades fyra groddjurslokaler i Älvsjöskogen. I Långsjödammen noterades vanlig groda, vanlig padda och mindre vattensalamander, i Korkskrudedammen noterades vanlig padda, i Stora Alkärret noterades vanlig groda och i Vårgårdadammen noterades vanlig groda och mindre vattensalamander.

I naturreservatet har nio småvatten inventerats under 2019, varav fyra är kända grodlokaler sedan tidigare. 2018-års groddjursinventering utgjorde ett av underlagen för bedömning av lokalernas status.

Åtta stycken av dessa uppvisar högt biotop-och artvärde. Bedömningen av småvattnets sammantagna status sker utifrån ett poängsystem baserat på lokalens art- och biotopvärde, artrikedom och dess lämplighet som groddjurslokal.

Ingen av småvattnen bedöms dock i nuläget uppnå tillräckligt god status, utan är i behov av åtgärder för att nå dit. I de flesta fall handlar det om ganska enkla åtgärder, medan andra bedöms vara svårare att genomföra. T.ex. för Vårgårdadammen, Korkskrudedammen och Långsjödammen föreslås att ett trädskikt bör omgärda dammen för att skapa vandrande skugga över vattenytan, medan åtgärder för att förhindra uttorkning föreslås vid Bergtorpskärret (Stora Alkärret).

Översikt inventerade småvatten i naturreservatet. Från miljöförvaltningens rapport 2019.

Sätraskogens naturreservat

Sätraskogens naturreservat inrättades år 2006 och är ett omtyckt ströv- och rekreationsområde för boende i närområdet. Fina gångstråk som promenadvägen utmed Mälärstranden bidrar till många besökare. Mälärhöjdsbadet, Sättrastrandsbadet, caféet vid Lyran och campingplatsen lockar även mer långväga besökare till området. Förskolegrupper från hela Skärholmen använder området i sin verksamhet.

Syftet med Sätraskogens naturreservat är att för framtiden vårda och utveckla ett för söderort ovanligt stort naturområde som har stor betydelse för friluftsliv, rekreation och som pedagogiskt område för naturupplevelser och undervisning, på ett sådant sätt att dess samlade natur-, kultur-, och rekreationskvaliteter för allmänheten stärks, samt att bevara området som en del av den regionala grönstrukturen så att det finns möjlighet att långsiktigt säkra Stockholms biologiska mångfald.

Tillsynsrådgivning och aktiviteter i Sätraskogen

Skärholmens stadsdelsförvaltning har även under 2019 fått resurser från den centrala medelreserven för att utföra skötselinsatser och tillgänglighetsåtgärder i reservatet.

Förvaltningen har gjort ett flertal tillsynsbesök i fält under året, tillsammans med förvaltaren på Skärholmens stadsdelsförvaltning. Tillsynsbesöken har främst varit rådgivande i skötselfrågor men också handlat om samråd kring tillgänglighet och rekreativa värden.

Naturvårdande åtgärder

Öppen gräsmark

Slåtter har utförts enligt reservatets skötselplan och har sedan flera år tillbaka fått en bra och anpassad skötsel som gynnar en mångfald av arter. Slåtter med upptag har utförts i reservatets samtliga slåtterytor. I hundrastområden har slåttern utförts två ggr, i övriga ytor en gång. Huvuddelen av slåttern har utförts maskinellt med rotorslåtter och balpress, en mindre del har utförts motormanuellt med enaxlad slåtterbalk och manuellt upptag.

Rödtoppa på Varpaängen. En art som gynnas av slåtter.

Restaurerings slåtter utan upptag har utförts vid kulturmiljöerna Arboga kök och Tusculum. På båda dessa platser bedöms det dröja ett antal år innan slåtter med upptag är möjligt.

Stadsdelsförvaltningen har införskaffat slåtterredskap till sin parkdrift i egen regi och kommer därmed kunna styra slåttertidpunkt i betydligt högre utsträckning undre kommande år, vilket bedöms kunna gynna naturvärden knutna till slåtterytorna.

Skärholmens stadsdelsförvaltning har numera egen slåttermaskin och balpress. Här pågår slåtter i Skärholmsdalen.

Skogsmark

Skärholmens stadsdelsförvaltning har

- utfört skötsel av ekmiljöer i område K7 runt Sättra varv, med kompensationsmedel från Trafikverket Förbifart Stockholm, enligt beslut 2017. Åtgärder har huvudsakligen bestått i friställning av ek, men även uppsättning av tre mulmholkar.
- Genomfört slyröjning i prioriterade miljöer på en yta av cirka 1 ha
- genomfört en omfattande stormröjning efter stormen Alfrida som inträffade i början av året. Röjningarna pågick under hela vintern innan åtgärdsstopp av hänsyn till häckningsperiod 2019-04-01. Åtgärder har bestått i att tillgängliggöra parkvägar och stigar efter stormfällningar, lämna död ved säkert på plats där detta bedömts lämpligt samt ta bort död ved och ris där detta bedömts lämpligt.
- hanterat relativt många bäverfällda träd längsmed Skärholmens strandstig under hela året. Där så är möjligt lämnas träden för att falla av sig själva i vattnet, medan träd som bedöms utgöra risk för att falla över gångstig har åtgärdats. Åtgärder har bestått i att fälla träd som bedömts riskera att falla, lämna död ved säkert på plats där detta bedömts lämpligt samt ta bort död ved och ris där detta bedömts lämpligt.
- genomfört årlig röjning av Borgmästar Skyttes damm enligt skötselplan. Innefattar framförallt borttagning av kaveldun.
- tagit fram en rapport med åtgärdsförslag för nyanläggning av småvatten inom reservatet. Rapporten kommer ligga till grund för ansökan om medel framöver.

Mulmholkar i område K7 där åtgärder i ekmiljöer har genomförts

Småvatten

Stadsdelförvaltningen har

- genomfört årlig röjning av Borgmästar Skyttes damm enligt skötselplan. Innefattar framförallt borttagning av kaveldun.
- tagit fram en rapport med åtgärdsförslag för nyanläggning av småvatten inom reservatet. Rapporten kommer ligga till grund för ansökan om medel framöver.

Tillgänglighetsåtgärder och rekreativa åtgärder

Stadsdelsförvaltningen har

- totalt sett 13 permanenta toaletter och en portabel handikappanpassad toalett i reservatet. Huvuddelen är placerade vid Mälärhöjdsbadet och Sättrastrandsbadet, samt en vid Skärholmens gård. Samtliga har varit i drift under perioden 15/5 – 15/9.
- rustat upp parkväg till ridbana på Sättra platå för att öka tillgängligheten för ridverksamheten.
- rustat upp träbrygga mellan Skärholmens gård och Sättrastrandsbadet.
- rustat upp granittrappa vid Skärholmens strandstig, i anslutning till Café Lyran.
- rustat upp beläggning på Skärholmens motionsspår.
- har införskaffat väghyvel till sin parkdrift i egen regi för att bättre kunna underhålla grusbelagda parkvägar och motionsspår i naturreservatet, vilket bedöms kunna upprätthålla skicket anläggningarna bättre än tidigare.

Efterlevnad av bestämmelser i Sättraskogen

Miljöförvaltningen anser att efterlevnaden av föreskrifterna i reservatet i huvudsak har varit god under 2019, med undantag för nedskräpning, lösa hundar och motocrosskörning. Klagomål under året bland annat gällt död ved som ser risigt ut, framför allt längsmed Skärholmens strandstig nära Skärholmens gård. Stadsdelsförvaltningen planerar att ta fram en handlingsplan för hanteringen av död ved i reservatet.

Tillstånds- och dispensärenden

Stadsbyggnadsnämnden har under året meddelat tre tillstånd enligt reservatsföreskrifterna. Miljö- och hälsoskydds-nämnden har lämnat synpunkter i samtliga ärenden.

Flytt av framridningsbana

Idrottsförvaltningen ansökte om flytt av framridningsbanan på Sättra platån till ett lämpligare läge. Ytan där framridningsbanan idag ligger ska återställas till ängsmark. Åtgärden har inte genomförts ännu.

Byggnad av rökassschakt på ny plats

Nytt läge på rökassschakt till Förbifart Stockholms tunnlar. Schaktet ligger inom det område som redan är ianspråktaget.

Snöupplag

Trafikkontoret fick ett tidsbegränsat tillstånd till att använda parkeringsytan vid Mälärhöjdsbadet som en s.k. A-yta för snöupplag.

Ytan har tidigare tillåtits att användas i undantagsfall, som en s.k. B-yta. Miljö- och hälsoskyddsnamnden ansåg inte att det är förenligt med reservatets syften att tillåta ett snöupplag i reservatet.

Projekt i reservatet

Förfart Stockholm

Trafikverkets bygge av bergtunnel vid Sättra varv har pågått under året.

Trafikverket har under året bekostat restaurering av ekmiljöer i skötselområden K7. De kompensationsåtgärder i den ursprungliga domen som ännu inte är utförda är:

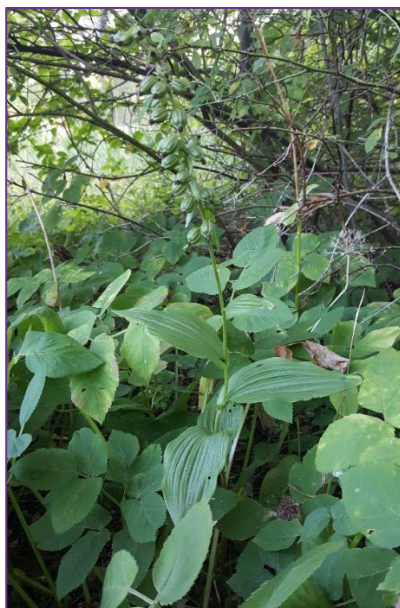
- spårmarkeringar utmed motionsspår
- skyltning av tysta platser
- central informationsskylt om varvets historia
- informationsskylt om Arboga kök

När det gäller kompensationsåtgärden att tillföra dränvatten från tunnlar till Sättraån pågår planering och diskussioner kring praktiskt och tekniskt genomförande.

Genomförda undersökningar i Sättraskogen

Skogsknipprot

I samband med slätter i Skärholmsdalen gjordes en inventering av antalet individer skogsknipprot som uppgick i minst 100 exemplar, delvis utanför reservatet.

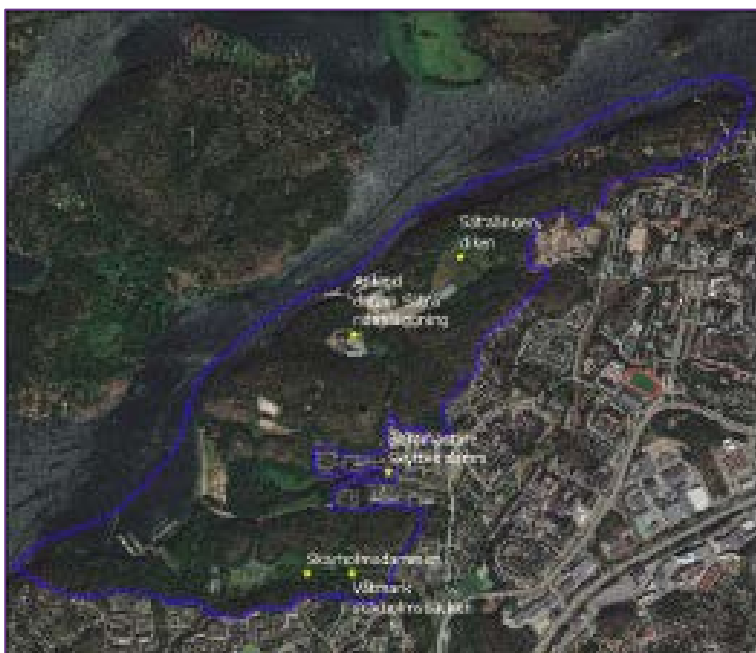
Skogsknipprot i Skärholmsdalen.

Småvatten

Under 2019 utfördes en inventering av småvatten i stadens reservat. I Sätmaskogen besöktes fem lokaler: Skärholmsdammen, våtmark vid Skärholmsbäcken och Borgmästar Skyttes damm bedömdes ha ett höga art- och biotopvärden. Dammen vid Sättra ridstall och diken vid Varpaängen bedömdes ha visst art- och biotopvärde. Samtliga lokaler hade otillfredställande status. I Skötselplanen föreslås slätter för att hålla tillbaka kaveldun och vass och att Skärholmsdammen töms sen höst för att utrota fisk.

Skärholmsdammen som restaurerades år 2017 behöver åtgärder för att få bort fisk

Översikt inventerade lokaler i Sätmaskogen. Från miljöförvaltningens rapport 2019

Judarskogens och Kyrksjölötens naturreservat

Judarskogens och Kyrksjölötens naturreservat hör till Stockholms mindre naturreservat och är de första reservaten som inrättades i staden (1995 respektive 1997). De är mycket välbesökta och har stor betydelse både för invånarna i Bromma och i hela västra Stockholm.

Närheten till tunnelbanan gör områdena lätta att nå och reservaten är tillräckligt stora och varierade för att motivera en långväga utflykt. Särskilt skol- och förskolegrupper från olika stadsdelar använder områdena i sin verksamhet. Skolan Nya Elementar använder regelbundet båda reservaten i undervisningen.

Natura 2000-områden

Stora delar av båda reservaten är utpekade som Natura 2000-områden enligt EU:s art- och habitatdirektiv, vilket innebär ett internationellt åtagande.

Det övergripande syftet med Natura 2000-områdena i båda reservaten är att upprätthålla en gynnsam bevarandestatus för större vattensalamander. I bevarandeplanerna för områdena anger länsstyrelsen som mål:

- större vattensalamander ska ha goda förutsättningar att återkolonisera området och vara livskraftig på lång sikt.
- Lämpliga vattenmiljöer måste återskapas. Som riktlinje bör det finnas minst 2-4 lämpliga lekvattnen med förökning i minst hälften.
- Variationsrika landmiljöer inklusive naturliga skogar med gott om död ved och lövförna samt hydrologiskt intakta sumpskogar.

Tillsyn i skyddade områden 2019

44 (75)

- Minst 4-6 andra lokala förekomster med fungerande utbyte inom spridningsavståndet är önskvärt ur ett landskapsperspektiv.

I båda reservaten finns utvecklingsområden mot naturtypen lövsumpskog. Alkärren intill Kyrksjön och sjön Judarn kommer enligt bevarandeplanen att utvecklas mot naturtypen om den undantas från skogsbruksåtgärder (förutom i naturvårdande syfte för att gynna al och björk) och inte ytterligare påverkas av markavvattnande åtgärder. Skogen ska ha naturskogs kvaliteter med ett olikåldrigt träskikt och förekomst av död ved i olika nedbrytningsstadier.

Tillsynsrådgivning och aktiviteter i Judarskogen

Bromma stadsdelsförvaltning har även i under 2019 fått resurser från den centrala medelreserven för fortsatta skötselinsatser i reservatet.

Miljöförvaltningen har besökt reservatet tillsammans med Bromma stadsdelsförvaltning och deras entreprenör som anlitas för all skötsel i stadsdelen. Vid tillsynsbesöken har främst naturvårdande skötselåtgärder diskuterats men också klagomål och överträdelser.

Naturvårdsåtgärder

Skogsmark

Brommas stadsdelsförvaltning har genomfört naturvårdsgallringar, friställning i ekmiljöer, högstubbar med mera åtgärder för att gynna den biologiska mångfalden i skogsmark.

En mindre faunadepå av stockar från aspar som tidigare ringbarkats

Ett 30-tal akuta stormfällan efter Alfrida har åtgärdats i anslutning till anlagda stigar under året. Stadsdelsförvaltningen har även utfört viss gallring samt lagt upp faunadepåer invid gränsen till tennisplanerna vid Färjestadsvägen.

Ett 10-tal grova stockar av varierande träslag, ek, pil, alm m.fl., från en gammal ristipp placerades ut som död ved i västra hörnet av reservatet vid Gubbkärrsvägen invid ängen mot torpet Lugnet.

Grova stockar har placerats ut i skogsbrynet vid Gubbkärrsvägen

Öppen gräsmark

Under 2019 har den nya skötselplanen för gräsytor i Judarskogen följts. Det innebär att några gräsytor som tidigare har skötts med klippning nu slåtrats med upptag istället, för att gynna den biologiska mångfalden. Slåtterängarna inom reservatet slåtrades med upptag i slutet av augusti. Slåttern genomfördes lite senare än tidigare år, enligt våra önskemål, för att gynna den biologiska mångfalden. Slåttern har på de flesta ytor utförts med traktor med rotorslåtterbalk (samma metod som tidigare år). Några mindre ytor har slåtrats med trimmer.

Nyslåttrad äng i Judarskogens naturreservat

Tillsyn i skyddade områden 2019

46 (75)

Gräsyta 1, 14 och 17 har klippts som aktivitetsytor precis som tidigare. Gräsyta 2 – 5 och 7 har slåtrats med upptag och där klipptes yta 2 och 3 tidigare 3 gånger utan upptag. Gräsyta 6 och 8 har klippts 3 gånger utan upptag som tidigare. Gräsyta 9 vid Salamanderdammen klipps 3 gånger utan upptag förutom den lilla kullen som slåtrats med upptag. För gräsyta 10 så utgör den södra delen mot Ryssmurvägen en populär aktivitetsyta, den klipps fortsatt intensivt. Men den norra halvan av ytan har klassats om till slåtter med upptag. Tanken är här att olika år alternera att klippa respektive slå den norra delen av yta 10 samt yta 13 invid allén. Yta 13 slåtrades i år, men en gång för ridstigen klipptes genom ytan. Gräsytorna 15 och 16 klipptes förr men slåtrats nu med upptag. Den södra delen av yta 16 är dock vattensjuk och kunde inte slåtrats p.g.a. risk för att köra fast traktorn.

Övriga mindre gräsytor inom reservatet har klippts antingen intensivt upp till 9 gånger per säsong eller extensivt 3 gånger per säsong.

Översiktskarta öppna gräsmarker i Judarskogen

Småvatten

Förbättringsåtgärder i Ryssmursdammen kunde färdigställas under våren 2019. Dammen har grävts om för att anpassa form och djuphåla bättre, försetts med gummiduk samt bättre inlopp med dämme i diket. Åtgärderna har främst syftat till att få dammen att behålla vatten längre. Resultatet efter säsongen 2019 är väldigt positivt, vattennivån var hög i

dammen hela sommaren. Under hösten planterades strandmattor och pluggplantor med anpassade växter vid dammen. Bromma stadsdelsförvaltning har fått positiva kommentarer från allmänheten om att dammen blivit fin. Men det har också kommit frågor/kommentarer om att det måste varit kostsamma åtgärder eftersom vi har hållit på i flera år med att försöka komma tillrätta med problemen i dammen.

Kaveldun har delvis rensats bort i Salamanderdammen och den lilla groddammen under oktober. Blött väder under hösten har medfört att vattennivåerna i dammarna har varit höga under hösten, vilket avsevärt försvårade rensningen av kaveldun. Kommande år förslås att kaveldunet rensas tidigare, i aug-sept.

Salamanderdammen i Judarskogens naturreservat

Tillgänglighets – och rekreativa åtgärder

Bromma stadsdelsförvaltning har förbättrat fyra av reservatets informationstavlor genom att sänka höjden på dem så att de blir mer tillgänglighetsanpassade.

Ekbänkar vid grillplatsen vid Baptistängen har bytts ut. Flera ekbänkar kommer bytas under 2020. En ny entré i norra delen har skapats genom en ny gångväg och trappa.

Stadsdelsförvaltningen har också fortsatt arbetet med att byta ut skräpkorgar till bättre soptunnor med lock och mindre öppning/inkast.

Ny entré i reservatets norra del

Efterlevnad av bestämmelser

Generellt har efterlevnaden av bestämmelserna varit god i Judarskogen, med undantag för nedskräpning, cykling i terräng, okopplade hundar och otillåten eldning.

Sdf får många klagomål om ”spontana grillplatser” i Judarskogen. Det gäller främst flera platser runt sjön samt vid väderskyddet. Stadsdelsförvaltningen har satt upp enkla egengjorda förbudsskyltar, som dock snabbt har ryckts ned. Skötselentreprenör städar kontinuerligt undan grillplatserna vid upptäckt och anmälan. Stadsdelsförvaltningen planerar att sätta upp bättre permanenta skyltar på vissa platser som frekvent används som spontana grillplatser.

I närheten av Judarängarna har ett par illegala boplatser förekommit. Även vid väderskyddet ovanför grillplatsen söder om sjön har boplatser funnits. Dessa har hanterats enligt stadens övergripande rutin.

Under hösten har stadsdelsförvaltningen fått synpunkter om träbroar med halkiga sluttande ramper. De aktuella broarna har räcke men att det

behöver förlängas även vid de sluttande ramperna. Förvaltningen kommer se över detta under 2020.

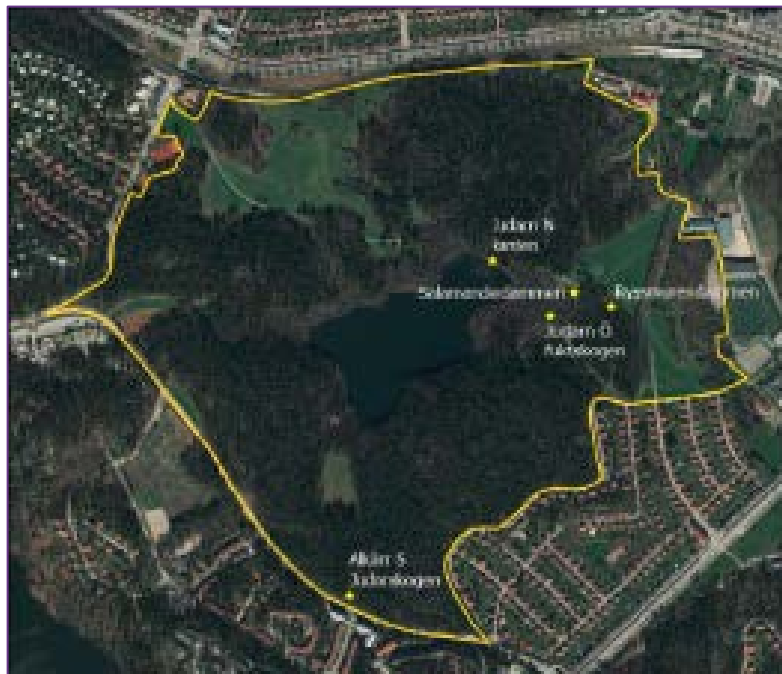
I skogsområdet längs med tunnelbanan i reservatets norra del mellan Judarängarna och hundstallets hundrastgård, har ett område om några 1000 kvm eldhärjats. Det verkar dock mest ha varit en marksveda, eftersom inga större brandskador kan ses på träd och vegetation. Kanske handlar det om asprön som antänts under våren. Stadsdelsförvaltningen fick inget meddelande från brandförsvaret om incidenten.

Tillstånds och dispensansökningar

Stadsbyggnadsnämnden meddelade under 2019 dispens enligt reservatets föreskrifter för en ny gångväg och trappa i norra delen av reservatet. Bromma stadsdelsförvaltning vill förbättra tillgängligheten till Judarskogen genom en ny gångväg och trappa från det arboretum som finns norr om hundstallet vid reservatets nordvästra del.

Undersökningar i Judarskogens naturreservat

Småvatten

Översikt inventerade lokaler i Judarskogen. Från Miljöförvaltningens rapport 2019.

Inom 2018 års groddjursinventering undersöktes Salamanderdammen, Ryssmursdammen och lilla dammen i reservatet, men även sjön Judarns norra strand och tidigare utlopp. Under 2019 har miljöförvaltningen följt

upp bevarandestatusen för flera småvatten inom reservatet och resultatet från 2018 har då utgjort ett av underlagen. Fem lokaler besöktes och art-/biotopvärdet bedömdes som högt och mycket högt. Den enda lokalen som bedömdes ha otillfredställande status är lokalen i södra delen av reservatet. Det är ett alkärr med socklar i en dalgång med blandskog på båda sidor. Utloppet från alkärret utgörs av ett grävt dike. Detta kan med stor fördel däckas. Visst tillflöde sker genom dagvatten från Gubbkärrsvägen. Vattnet bör renas innan det rinner ut till kärret.

Alkärret vid Gubbkärrsvägen saknar vatten. Från miljöförvaltningens rapport

Tillsynsrådgivning och aktiviteter i Kyrksjölöten

Bromma stadsdelsförvaltning har även i under 2019 fått resurser från den centrala medelreserven för att utföra skötselinsatser i reservatet.

Under 2019 har miljöförvaltningen besökt reservatet tillsammans med Bromma stadsdelsförvaltning och deras skötselentreprenör. Vid tillsynsbesöken har främst naturvårdande skötselåtgärder diskuterats, men också klagomål och överträdelser.

Efterlevnad av bestämmelser

Generellt har efterlevnaden av bestämmelserna varit god i Kyrksjölötens naturreservat med undantag för nedskräpning.

Bryggorna i Kyrksjön används under sommaren frekvent för spontana bad. Även tidigt på våren sker simträning i sjön. Vid besök har konstaterats ett stort antal badande, både barn och vuxna särskilt vid den

norra, större bryggan. Det är möjligt att fågelhäckningen i sjön störs av detta. Bromma stadsdelsförvaltning satte i samråd med miljöförvaltningen upp informationsskyltar om att hänsyn till fågellivet. Dessa ryktes dock ned snabbt. Det har förekommit konflikt mellan simmare och fågelskådare och miljöförvaltningen har fått in många synpunkter från båda håll.

Bromma stadsdelsförvaltning har även 2019 fått klagomål om att det är halkigt på parkvägarna under vintern/våren. Önskemål om plogning/sandning har framförts. Förvaltningen anser inte att snöröjning eller halkbekämpning av stigarna runt sjön är aktuellt eller rimligt. Klagomål har även kommit in om tät/hindrande vegetation vid stigarna runt sjön. På vissa ställen är det befogat att gallra lite mer invid stigar och detta kommer utföras 2020.

Förvaltningen har under hösten upptäckt att sten/jordmassor har lagts ut utanför privat tomt i reservatet vid Spångavägen. Återkommande tjuvtippar har bland annat förekommit invid parkeringen vid Vultejusvägen.

Öster om skolgården vid Nya Elementar, invid motionsspåret har ett skogsområde om cirka 1500 kvm eldhärjats. Det verkar dock mest ha varit en marksveda, eftersom inga större brandskador kan ses på träd och vegetation. Troligen handlar det om asprön som antänts under våren. Stadsdelsförvaltningen har inte fått meddelande från brandförsvaret om incidenten.

Naturvårdande åtgärder

Skogsmark

Bromma stadsdelsförvaltning har genomfört naturvårdsgallringar, friställning i ekmiljöer m.fl. åtgärder för att gynna den biologiska mångfalden.

Varsamma trygghetsgallringar har utförts längs motionsspår och parkvägar i reservatet. På vissa ställen finns det behov att ta mer kommande år. Ett 10-tal akuta stormfällan i anslutning till motionsspår och anlagda stigar har också åtgärdats under året

Öppna gräsmarker

Slätterängarna inom reservatet slåtrades med upptag i slutet av augusti. Slåttern genomfördes lite senare än tidigare år enligt våra önskemål för att gynna den biologiska mångfalden. Slåttern utfördes med samma metoder som tidigare år, dvs. traktor med rotorslätterbalk.

Tillsyn i skyddade områden 2019

52 (75)

Några gräsytor som i skötselplanen är markerade som ”Äng” i parkdatabasen har 2019 klassats om till slåtter med upptag för att ytterligare försöka gynna den biologiska mångfalden. En del av Snorreängen har klassats om från aktivitetsgräsyta till slåtteryta. Denna yta har fram tills nu klippts intensivt som aktivitetsyta. Stadsdelsförvaltningen fick in någon synpunkt från allmänhet om att långgräset förhindrat tillgänglighet och lek vid skogsbrynet. Detta borde dock kunna lösas genom att en gång klipps genom ytan till nästa år. Ängsytan norr om parkvägen vid Snorreängen har också klassats om till slåtteryta. Denna yta är dock vattensjuk under del av året. Endast en del av ytan kunde slåttas på grund av risk att köra fast med traktorn och dels hinder i form av stockar från valborgseld.

Avbruten slåtter på grund av tekniska problem

Ängen på norra sidan om Kyrksjön har hittills skötts som intensiv gräsklippt yta. Den nordvästra delen av gräsytan har 2019 klassats om och skötts som slåtteräng med upptag.

Skolängen vid Nya Elementar (Möjbrovägen) utgör främst en gräsyta för aktivitet. Dock har randzonerna mot slånbuskagen klassats om till slåtter med upptag redan för flera år sedan. Tyvärr missades detta även i år av skötselentreprenören som klippte hela ytan första gräsklippningen i maj. Detta trots flera påminnelser i god tid samt skapande av tydliga kartor. Ett särskilt möte om slåtterytor i hela Bromma hölls i maj för att försöka komma till rätta med detta kommande år. Skötselentreprenören använder sig av underentreprenörer som även deltog i mötet. Gräsklipppet i randzonerna samlades dock upp under våren vilket kanske hjälper något att utarma ytorna.

Gräsytor nedanför ledarmarna till groddjurstunnlarna vid Spångavägen slåttades med upptag under juli månad.

Övriga gräsytor har klippts utan uppsamling antingen extensivt 3 gånger per säsongen respektive 6 gånger för aktivitetsytor under 2019.

Småvatten/stränder

Slåtter med upptag runt groddammarna vid Koloniområdet respektive Snorreängen utfördes i september. Kaveldun har bara delvis rensats bort i dammarna under oktober. Tyvärr blev det försenat p.g.a. arbetsanhopning. Blött väder under hösten har medfört att vattennivåerna i dammarna har varit höga under hösten, vilket avsevärt försvårade rensningen av kaveldun. Entreprenören har meddelat att de höll på att fastna och sjunka ned i botten. Kommande år förslås att kaveldunet rensas tidigare, augusti-september.

Förbättringsåtgärder i kolonidammen har inte kunnat fortsätta/slutföras som tänkt med ytterligare urgrävning av djuphåla samt skapande av en liten ”udde” p.g.a. tekniska svårigheter. Dämmet i diket mot sjön har dock slutförts. Tyvärr verkar det som att fisk funnits i dammen även säsongen 2019. Åtgärder för att komma tillrätta med detta har ännu inte vidtagits. Ett förslag är att pumpa dammen torr under höst/vinter.

Tillgänglighetsåtgärder och rekreativa åtgärder

För att öka tryggheten längs både motionsspår och parkvägar har trygghetsgallringar gjorts. Bromma stadsdelsförvaltning har jobbat vidare med åtgärder utifrån den inventering för att förbättra tillgänglighet som togs fram 2018. Under vintern inleddes arbetet med att byta ut och förbättra spången genom fuktlövslogen. Cirka hälften av spången har åtgärdats, främst den del som var i sämst skick. Spången har breddats, höjts samt försetts med sarg/kant. Den gamla rastplatsen har också ersatts av en ny, större och med förbättrad tillgänglighet. En kombination av tryckimpregnerat virke i stomme och miljövänligare kiselimpregnerat ”Organowood”-virke som ytskikt har använts.

Ny spång genom fuktlövskogen i Kyrksjölötens naturreservat

Förvaltningen har också förbättrat fyra av reservatets informationstavlor genom att sänka höjden på dem så att de blir mer tillgänglighetsanpassade.

Skylt med lägre stolpar än tidigare

Fem stycken soptunnor har byts ut till en bättre sort med lock samt mindre öppning/inkast. Samtidigt har soptunnor av samma sort placerats ut på tre nya platser för att förbättra kapaciteten, vid infotavlorna/entréerna vid Möjbrovägen respektive Spångavägen samt vid den nya rastplatsen vid spången genom fuktlövskogen.

Tillstånds och dispensansökningar

Stadsbyggnadsnämnden meddelade under 2019 dispens enligt reservatets föreskrifter en ljuskväll som arrangerades av Mälarscouterna.

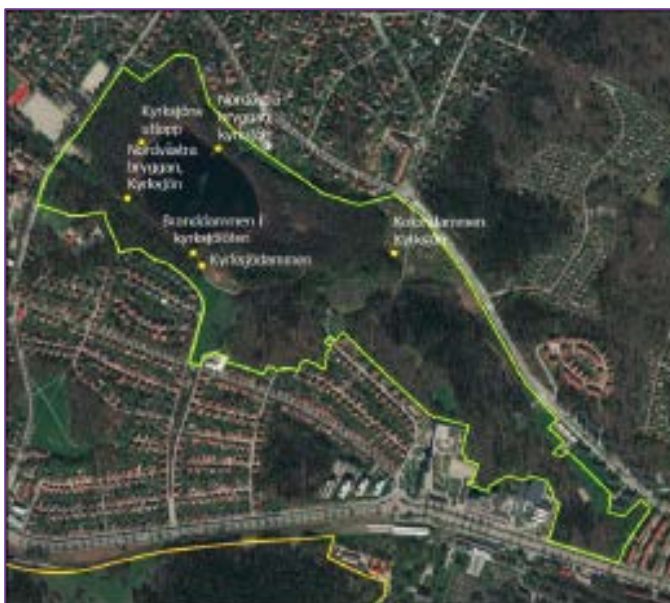

Mälarscouternas ljuskväll lockade 3500 besökare under två timmar

Undersökningar i Kyrksjölötens naturreservat

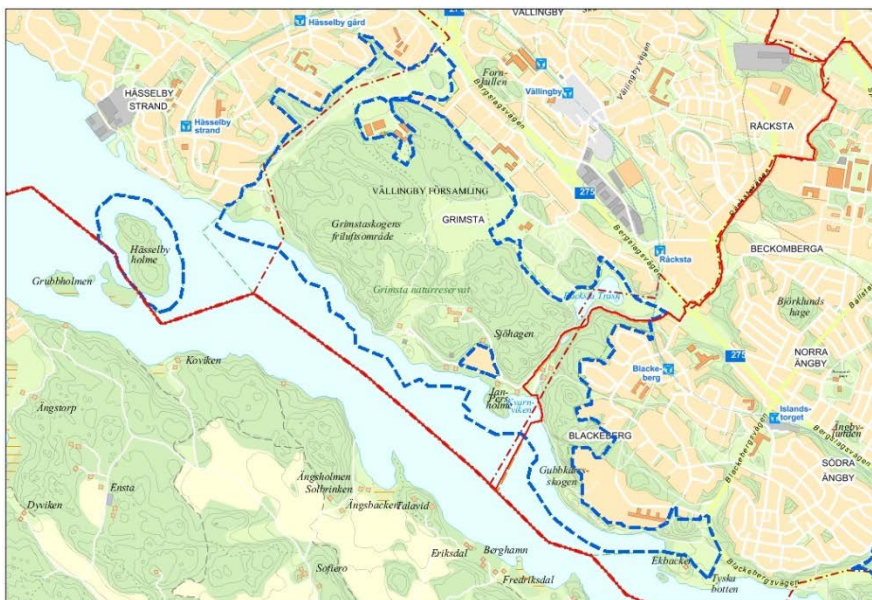
Inom 2018 års groddjursinventering undersöktes Kolonidammen, Kyrksjödammen, branddammen vid Kyrksjön i reservatet, men även Kyrksjöns utlopp och vid den nordvästra bryggan. Vid Kyrksjödammen gjordes en ordentlig uppföljning av tidigare års återföring av större vattensalamander. Under 2019 har miljöförvaltningen följt upp bevarandestatusen för flera småvatten inom reservatet. Resultatet från 2018 har då utgjort ett av underlagen.

Fem lokaler besöktes och samtliga bedömdes ha högt art- och biotopvärde. Endast Kyrksjödammen uppnår dock god status. Kolonidammen är igenvuxen med kaveldun och igelknopp och är i stort behov av årlig slåtter/rensning av kaveldun.

Besökta lokaler 2019. Från miljöförvaltningens rapport.

Grimsta naturreservat

Grimstaskogen har länge använts som friluftsområde och nyttjas flitigt. Grimsta naturreservat inrättades 2004. Området har god tillgänglighet och fina gångstråk och ridstigar, inte minst den långa sammanhängande promenadvägen utmed Mäljarstranden. De två strandbaden Kanaan och Maltesholm är mycket populära. Skolor och förskolor från närliggande bostadsområden använder reservatet i sin verksamhet. Den natursköna och

örörda Hässelby holme, som kan nås med båt, ingår också i reservatet, liksom de värdefulla ekmiljöerna vid Tyska Botten.

Tillsynsrådgivning och aktiviteter i reservatet

Västra delen av Grimsta förvaltas av Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltning medan östra delen förvaltas av Bromma stadsdelsförvaltning. Miljöförvaltningen har besökt reservatet tillsammans med respektive stadsdelsförvaltning vid flera tillfällen.

Naturvårdande åtgärder

Stadsdelsförvaltningarna har även under 2019 fått medel från centrala medelreserven för naturvårdande åtgärder i reservatet.

Skogsmark

När det gäller friställning i ekmiljöer så har fokus i Brommadelen legat på åtgärder i Tyska Botten (skötselområde 20, 21 i skötselplanen). Flera tidigare friställda ytor har underhållits och en yngre ek i östra delen av område 21 har friställts. I brynzonerna framför ekarna har en varsam gallring skett i slånbuskagen, samt att ytterligare luckor i buskagen har skapats för att släppa in mer ljus.

Ekruin vid Tyska botten i Grimsta naturreservat

Längs anlagda stigar har varsam gallring utförts på vissa ställen för ökad trygghet och där vegetationen inkräktat på framkomlighet. Ett 10-tal akuta stormfällan i anslutning till anlagda stigar har åtgärdats under året. Flertalet stormfällan efter Alfrida som finns i skogsmarken har inte åtgärdats.

Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltning har gallrat och skapat ett sammandraget stråk från startplatsen av motionsspåret och ner mot Maltesholmsbadet.

Öppen mark

Ängarna vid Tyska Botten slåttrades med upptag i slutet av augusti. Slåttern genomfördes lite senare än tidigare år för att gynna den biologiska mångfalden. Slåttern utfördes med samma metoder som tidigare år, dvs traktor med rotorslätterbalk.

Tillsyn i skyddade områden 2019

58 (75)

Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltning har genomfört slåtter på Grimsta Gärde och Grimsta enebacke i september. Enebacken slogs med handredskap.

Småvatten

Kaveldun har rensats bort i groddammen vid Kvarnviken på Brommasidan under oktober.

Hässelby-Vällingby har slagit vass i delar av Räcksta träsk enligt den detaljerade skötselplanen.

Tillgänglighetsåtgärder och rekreativa åtgärder

Bromma stadsdelsförvaltning:

Tre soptunnor vid grillplatserna och nedanför Ljunglöfska slottet har bytts ut till en bättre sort med lock samt mindre öppning/inkast. Samtidigt har soptunnor av samma sort placerats ut på två nya platser, dels vid informationstavlan i Tyska Botten och dels vid Kvarnviken. Vid sittgruppen ovanför Koängen, invid korsningen Blackebergsbacken/Blackebergsvägen har även en liten skräpkorg ersatts av en ny soptunna för att förbättra kapaciteten. Åtgärderna förväntas ha en positiv effekt på renhållningen.

Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltning: Gallring av sly och reparation av gångtytor (trä) mellan Maltesholmsbadet och Kanaan badet.

Vassröjning vid baden.

Efterlevnad av bestämmelser i Grimsta

Efterlevnaden av föreskrifter och bestämmelser i reservatet har under 2019 i huvudsak varit god, men otillåten cykling, okopplade hundar och otillåtna båtbosättningar har förekommit. Klagomål från allmänheten har främst rört lösa hundar, cykling, eldning och buller från skjutbanan.

Otillåten båtbosättning

Illegala bobåtar vid mälarstranden har vid två tillfällen legat i längre perioder. Bosättningen hanterades enligt stadens övergripande rutiner.

Återkommande tjuvtippar har bland annat förekommit invid Kanaans väg i kurvan vid Råcksta träsk. Ett område strax bortom Grimsta IP brann under sommaren.

Bromma stadsdelsförvaltning har under hösten fått in klagomål på leriga parkstigar i reservatet, vilket upplevs försämra tillgängligheten. Förvaltningen planerar underhållsgrusning av vissa sträckor under 2020.

Tillstånds och dispensansökningar

Stadsbyggnadsnämnden har beviljat tre tillstånd till ansökningar om tillstånd enligt reservatets föreskrifter för två nya kolonistugor på Stugängens koloniområde samt för grundvattenrör inför projektering av groddamm på Grimstafältet. Miljö- och hälsoskydds-nämnden har lämnat synpunkter i ärendena.

Undersökningar i Grimsta naturreservat

Inom 2018 års groddjursinventering undersöktes Kaanandammen i reservatet. Under 2019 har miljöförvaltningen följt upp bevarandestatusen för flera småvatten inom reservatet och resultatet från 2018 har då utgjort ett av underlagen. Sex lokaler besöktes. Samtliga lokaler bedömdes ha högt art- och biotopvärde men med otillfredställande status. Förbättringsåtgärder i alkärren är dämning och identifiering av avvattande dränering. I Kaanandammen och Råckstadammen behöver skuggande buskage tas bort. Råckstadammen kan förstöras genom grävning. En mindre brygga för besökare är lämplig på platsen.

Besökta lokaler i Grimsta naturreservat. Från miljöförvaltningens rapport 2019

Hansta naturreservat

Hansta hör till Järvafältet och ingår därmed i ett av Stockholmstraktens största strövområden. Reservatet, som inrättades 1999, har mycket skog som ansluter till naturreservat i Järfälla och Sollentuna. Södra delen gränsar till Igelbäckens kulturreseptat i Stockholm. Ett område med särskilt värdefulla ek- och hassellundar är utpekade som Natura 2000-område enligt EU:s art- och habitatdirektiv. Det ålderdomliga jordbrukslandskapet är i det närmaste intakt med ett stort antal fornlämningar från bronsåldern och framåt. Inom reservatet ligger den före detta Barkarby motorstadion som lades ner i årsskiftet 2017/18.

Bostadsområdena i Norra och Södra Järva och grannkommunernas angränsande friluftsområden ligger nära Hansta. Skolor och förskolor nyttjar vanligtvis området för sin verksamhet. Under arbetet med Förbifarten är dock tillgängligheten till reservatet för närboende försämrade. Reservatet genomkorsas av många stigar och leder och är populärt hos orienterare och vandrare. Tre ridstall finns kring Hägerstalund.

Under 2014 upphävdes ca fyra procent av reservatets ursprungliga yta närmast bebyggelsen i Akalla på grund av Förbifart Stockholm. Reservatets sydliga delar nyttjas även tillfälligt för anläggandet av Förbifarten.

Ny sittbänk vid en utpekad rofylld plats enligt "Guide till tystnaden".

Tillsynsrådgivning och aktiviteter under året

Hansta förvaltas av trafikkontoret. Trafikkontoret har inte sökt medel ur centrala medelreserven för reservatets skötsel under 2019. Förvaltningen har besökt reservatet vid färre tillfällen än föregående år, eftersom få större händelser eller skötselåtgärder varit aktuella.

Stormen Alfrida fällde en del träd i början av året som reservatsförvaltaren fick ta om hand. Stormen 2019 och den torra sommaren året innan har gynnat granbarkborren även i detta reservat och kommer påverka förhållandena i barrskogsmiljöerna framöver. Reservatsförvaltaren har sett över och åtgärdat spänger utmed stigarna. De har också anordnat en bänk utmed grusvägen under eken, en plats utpekad som rofylld i projektet Guide till tystnaden. Bögs gård har också slåtrat de större gräsmarkerna. Däremot har ingen slåtter med upptag skett i områdets fornlämningar eller utmed vägkanter där skyddsvärd flora finns.

I Hansta ska flera olika kompensationsåtgärder genomföras till följd av olika intrång från Förbifarten. Omvandlingen av den före detta motorbanan till ny landskapspark, Hansta hage, är en kompensation som Trafikverket ska genomföra för att naturreservatet minskade med 4 procent för att möjliggöra Förbifarten. Under 2019 stod dock detta arbete helt stilla.

En annan kompensation för samma intrång är att restaurera miljön med jättekär i N2000-området. Jättekärna står trängda och skuggas av framför allt asp. En första, mindre etapp av röjningsåtgärder genomfördes 2015. Under hösten 2019 påbörjade miljöförvaltningen planeringen av etapp 2 tillsammans med reservatsförvaltarens nya entreprenör. De har under 2019 genomgått en kurs ledd av Försvarmakten för att lära sig känna igen

och hantera oexploderad ammunition, OXA. Risken finns att de påträffar detta vid åtgärder i just N2000-området eftersom Hansta varit militärt övningsområde. För att minska risken bör skötselåtgärder framför allt genomföras när marken är tjälad. Eftersom vintern 2019/2020 var så mild har dock åtgärden inte kunnat genomföras. En annan aspekt är att Trafikverket, som ska bekosta kompensationsåtgärden, har signalerat att de har kvar en mycket begränsad budget. Under 2020 fortsätter därför dialogen om genomförandet. Jätteekarna är i akut behov av friställning.

En av de krokiga jätteekarna med behov av fortsatt friställning.

En annan kompensationsåtgärd som däremot blev genomförd är uppsättning av fårstängsel vid ekhagen bakom Hanstastenen. Ännu saknas en tillgänglig grind för reservatsbesökare, men under 2020 planeras får i hagen som därmed kommer att bidra till skötseln av fornlämningen.

I mitten av juni fick miljöförvaltningen kännedom om att det pågick en brand i ett skogsområde i norra delen av reservatet. Tack vare en snabb insats av entreprenörens naturbevakare kunde Räddningstjänsten på plats informeras om de särskilda förutsättningar som råder inom Hansta med avseende på OXA från tiden som militärt övningsområde. Branden kunde släckas med anpassade metoder och ingen människa kom till skada. Händelsen har medfört en översyn av rutiner och förbättrad kunskap inom staden för de särskilda förutsättningar som gäller i händelse av brand inom Hansta.

Brandområdet, fortfarande avspärrat i juli 2019, en månad efter branden.

Efterlevnad av bestämmelser i Hansta

Efterlevnaden bland besökare i reservatet har överlag varit god, men förvaltningen har tagit del av information om såväl terrängcykling och olovlig ridning på reservatets skogsstigar. Fallna träd över stigar och nedskräpning har också förekommit.

Större överträdelser har främst koppling till området kring Hägerstalund. Förutom för ett av stallen så saknas tydliga avtal eller överenskommelser om hur marken runt om byggnaderna får användas av hyresgästerna. Under årens lopp har därför avfall ansamlats, anläggningar uppförts och mark annekterats för privata ändamål. Under året har miljöförvaltningen samverkat med flera berörda förvaltningar för att försöka ta ett helhetsgrepp.

Berörda förvaltningar har också särskilt haft fortsatt dialog med hyresgästen i Hägerstalunds vårdshus. Det har resulterat i viss avstämning, men tyvärr har istället andra överträdelser skett. Miljöförvaltningens samverkan med övriga förvaltningar och handläggning av ärendet fortsätter därför även under 2020.

Tillstånds och dispensansökningar

Under 2019 har nämnden yttrat sig över och tillstyrkt två reservatsansökningar som kommit på remiss från stadsbyggnadsnämnden:

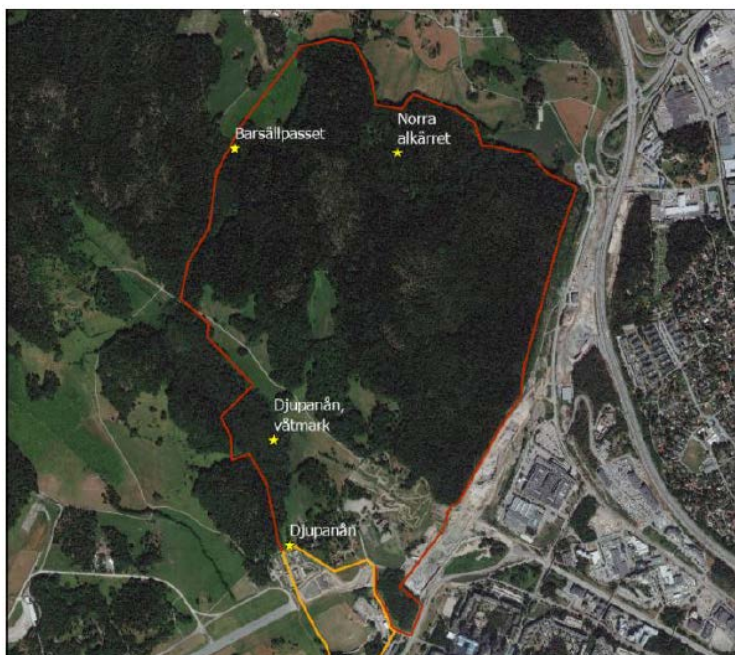
- Löpartävlingen ”Spring milen, vinn bilen” på grusvägar, i maj.
- Orienteringstävling, på grusvägar, i november.

Olovligt uppfört tält på husgrund/fundament som också målats blått. Nedanför Hägerstalunds värdshus.

Undersökningar i reservatet

I naturreservatet har fyra småvatten inventerats under 2019, Djupanån, våtmark vid Djupanån, Barsällpasset samt norra alkärret. Inga av dessa småvatten ingick i groddjursinventeringen under 2018. Alla fyra uppvisar högt biotop-och artvärde. Bedömningen av småvattnets sammantagna status sker utifrån ett poängsystem baserat på lokalens art- och biotopvärde, artrikedom och dess lämplighet som groddjurslokal. Ingen av småvatten bedöms dock i nuläget uppnå tillräckligt god status, utan är i behov av åtgärder för att nå dit. I inventeringen bedöms det vara ganska enkla åtgärder. Förslag till lämpliga åtgärder finns redan i reservatets skötselplan, t.ex. att motverka igenväxning, återställa våtmarker och naturliga vattenflöden.

Översikt inventerade småvatten i naturreservatet. Från miljöförvaltningens rapport 2019.

Igelbäckens kulturresevat

Igelbäckens kulturresevat inrättades år 2010. Igelbäckens dalgång på Järvafältet är till stora delar lagskyddad av de ingående kommunerna. Reservaten är viktiga länkar i det regionala grönsambandet Järvakilen. En av de sista länkarna på Barkarby gamla flygfält i Järfälla kommun inrättades under 2018 som nytt kommunalt naturreservat.

I Stockholms del har man särskilt lyft fram de höga kulturhistoriska värdena med ett kulturresevat. Fältet används av ett stort antal människor, främst närboende, förskolor och skolor, som strövområde och för många olika aktiviteter. Det bevarade kulturlandskapet ger besökaren en känsla av landsbygd. Betande kor, får och hästar uppskattas av många och vid Hästa Gård fanns fram till årsskiftet 2017/18 stadens enda jordbruk. De gamla gårdarna har ett rikt utbud av aktiviteter. Igelbäcken och koloniområdena är andra populära utflyktsmål. De öppna fälten närmast bebyggelsen används för bollspel, rörelselekar och annan ytkrävande rekreation. Fältskolan vid Eggeby gård har naturpedagogisk verksamhet för barn och ungdomar.

Granholmstoppen är en fin utsiktsplats. Under många år har Järva disk golf bedrivit verksamhet här. Vid Akalla by finns bland annat bangolf och väster om Akallavägen en driving range för golfare. Reservatet har många välanvända stigar och gång- och cykelvägar. Generellt är tillgängligheten till området god med sex tunnelbanestationer inom promenadavstånd från fältet.

Flera stora förändringar pågår dock inom eller i direkt anslutning till kulturresevatet. Det kommer att påverka såväl tillgänglighet som upplevelsen av området framöver.

Tillsynsrådgivning och aktiviteter i resevatet

Trafikkontoret förvaltar större delen av resevatet med hjälp av en driftentreprenör möjlighet att ta in underentreprenörer för bland annat skötsel av vallodlingarna och betesdjur. De har också anlitat en naturvårdsvakt som regelbundet rör sig i resevatet och möter besökare dagligen. Det ger möjlighet till en mer effektiv hantering av t.ex. nedskräpning. Trafikkontoret har inte sökt medel ur centrala medelreserven för resevatets skötsel under 2019. De mer parklika aktivitetsytorna närmast Akalla, Husby och Kista förvaltas dock av Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning. Stadsdelen har sökt och beviljats medel för skötsel av sina delar av resevatet under 2019.

En rotvälta av gran efter stormen Alfrida.

Under 2019 har miljöförvaltningen deltagit i många möten och besökt resevatet vid flera tillfällen. Det har främst varit kopplingar till redan pågående ärenden, till exempel genomförande av kompensationsåtgärder för Förbifarten, anläggandet av utomhusbadet vid Eggeby gård, rivning

och avstädnung efter flyghangarer på Barkarbyfältet och planerad röjning av värdefulla träd inom Vattenfalls kraftledningsgata genom hela reservatet. Men också ett stort antal nya dispensärenden, uppföljning av överträdelser samt samrådsmöten om till exempel markförläggning av elledningar genom reservatet, utbyggnaden av Tenstaterrassen och anläggande av begravningsplatsen.

Selektiv slyröjning vid Akalla.

Stormen Alfrida fällde ett stort antal träd, främst granar, inom reservatet i början av året som reservatsförvaltaren fick hantera. Selektiv slyröjning för att motverka igenväxning och gynna enskilda träd och bärande/blommande buskar har genomförts vid Akalla by. Ekmiljön vid Akallalänken har också röjts fram som en av kompensationsåtgärderna för anläggande av ny gc-väg i reservatet. Slåtter av vallar och gräsmarker har genomförts som vanligt, visst bete har skett. Däremot har inte slåtter med upptag genomförts på någon av lokalerna med skyddsvärd ängsflora, förutom vid kullen vid Husby. Förvaltaren har fortsatt montera ner det stängsel som suttit vid Igelbäcken fram till Eggeby gård. Det underlättar skötseln och ökar också tillgängligheten och upplevelsen av bäcken. Vid Eggeby gård har grillplatsen rustats upp.

Under sensommaren genomförde Vattenfall röjning av kraftledningsgatan genom reservatet efter tidigare samråd. Jämfört med tidigare röjningar så har kraven höjts för att säkerställa elförsörjningen. Många gamla och grova träd har därför beskurits hårt eller fällts.

Efter slåttorn vid fornlämningen på kullen vid Husby.

Efterlevnad av bestämmelser i Igelbäckens kulturresevat

Efterlevnaden av bestämmelser i reservatet har varit bristfällig under 2019.

Tjuvtippar och nedskräpning är ett återkommande och växande problem, särskilt vid körbara vägar, i anslutning till och inom flera av koloniområdena i kulturresevatet. Även biltrafik i reservatet, inte minst till koloniområdena, skapar otrygghet för resevatsbesökare. Under hösten 2019 har miljöförvaltningen därför sammankallat berörda förvaltningar för att försöka hitta gemensamma lösningar. Samverkan fortsätter under 2020 parallellt med det arbete som trafikkontoret driver för att uppdatera skriften "Länge Leve koloniträdgården" med bland annat tydligare regler för koloniträdgårdsområden.

Även olovliga bosättningar fortsätter vara ett stort och återkommande problem på flera platser. När avhysning och avstädning efter ett läger har genomförts, uppstår nya läger omgående på samma plats. Nedskräpning och skadegörelse kräver löpande insatser från både trafikkontoret och stadsdelsförvaltningen. Båda förvaltare ser det som prioriterat att åtgärda så snabbt som möjligt.

Tillstånds- och dispensansökningar

Nämnden har lämnat synpunkter på totalt 17 reservatsansökningar till stadsbyggnadsnämnden under 2019:

- Uppsättning av mätprisma för Förbifarten
- Tömning av sediment i kulvert
- Upplag av jordmassor
- Provboring för groddjursdamm vid Ärvinge träsk
- Anläggande av groddjursdamm vid Ärvinge träsk
- Anläggande av begravningsplats vid Granholmstoppen, åtgärder inom etapp 1.
- Schakt för ny lekplats vid Husby gård.
- Eldning vid Husby gård.
- Etableringsplats vid Husby gård
- Upprustning av grillplats vid Husby gård
- Upprustning av lekplats i Akalla by.
- Schaktning för elledning
- Stängsling för anläggande begravningsplats.
- Elledning för belysning.
- Elledning
- Kabelskåp för Järvabadet.
- Byggnader på tillfällig upplagsyta

Undersökningar i reservatet

Under 2018 utfördes en groddjursinventering vid tre lokaler i kulturreseptatet. I Hästa groddamm noterades vanlig padda och mindre vattensalamander, i Skogvaktarkärret noterades vanlig groda, vanlig padda, åkergroda och mindre vattensalamander och i parkdammen vid Skogvaktarkärret noterades åkergroda. Ärvinge träsk inventerades inte.

Under 2019 inventerades tre småvatten i kulturreseptatet. 2018-års groddjursinventering utgjorde ett av underlagen för bedömning av lokalernas status.

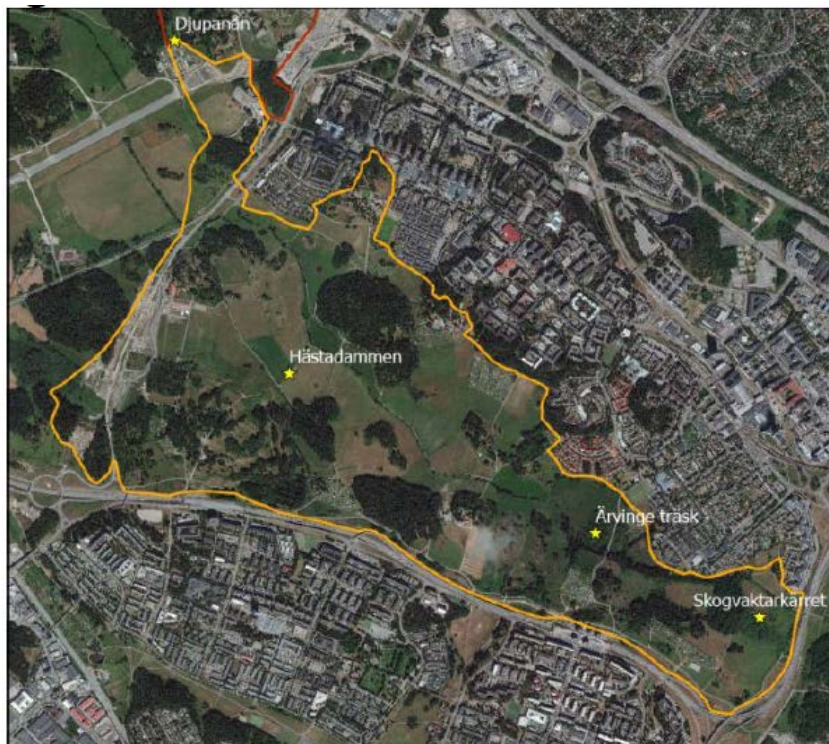
Skogvaktarkärret och Hästa groddamm uppvisar högt biotop-och artvärde, fuktängen Ärvinge träsk endast visst värde. Bedömningen av småvattnets sammantagna status sker utifrån ett poängsystem baserat på lokalens art- och biotopvärde, artrikedom och dess lämplighet som groddjurslokal. Skogvaktarkärret respektive Hästa groddamm bedöms uppnå mycket god respektive god status. Ärvinge träsk bedöms inte uppnå tillfredställande status utan åtgärder krävs.

I inventeringen föreslås återkommande slätter av kaveldun och rensning av skräp i Skogvaktarkärret. Vidare föreslås att dammen töms på hösten för att bli av med oönskad fisk, samt att tillföra sten och död ved. I Hästa

Tillsyn i skyddade områden 2019

70 (75)

groddamm föreslås samma slags åtgärder. Om fisken kan utrotas föreslås även att större vattensalamander skulle kunna planteras in i de båda dammarna. För Ärvinge träsk föreslås endast att gran ska hållas efter, men särskilda skötselåtgärder kommer att behövas för den groddjursdamm som är planerad under 2020.

Översikt inventerade småvatten i naturreservatet. Från miljöförvaltningens rapport 2019.

Naturminnen

Länsstyrelsen har från och med år 2014 lämnat över tillsynen på de två naturminnena som är inrättade i Stockholms stad och skyddade enligt 7 kap. miljöbalken.

Johannesdals flyttblock

Stort flyttblock intill en villa i ett bostadsområde i Vårberg. Naturminnet består av två större granitblock med synlig höjd av 3,2 meter respektive 1,8 meter. På blocken växer bland annat stensöta och äppelmossa. Förvaltningen har inte besökt flyttblocket under året.

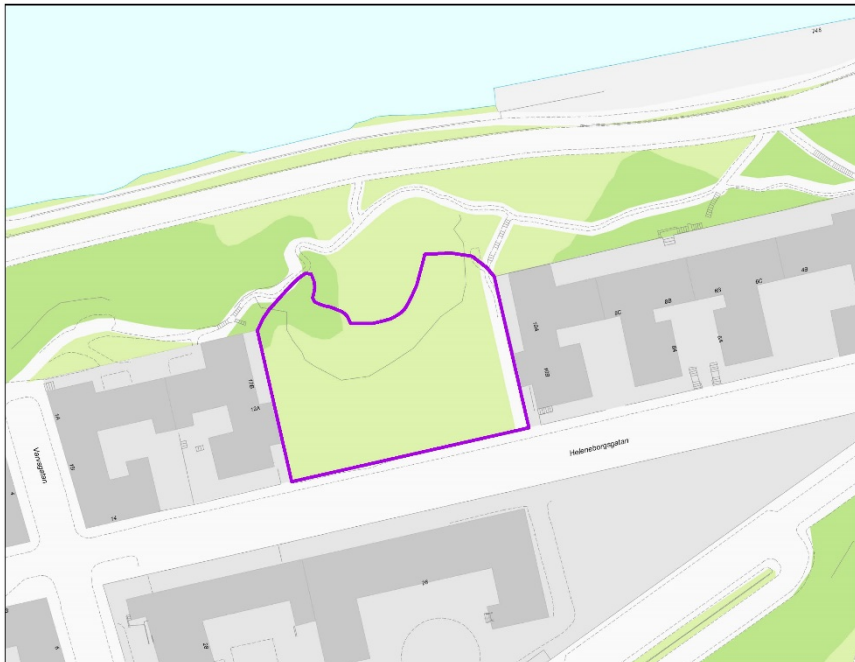

Flyttblock år 1969. (Foto: Bo Gustafsson, Skogsvårdsstyrelsen)

Pålsundsberget

Pålsundsberget är Stockholms läns senast bildade naturminne och inrättades av länsstyrelsen 1997. Fridlysningens syfte är att bevara både geologiska och botaniska värden. På den stora tomten som ligger mellan två 20-talshus på Heleneborgsgatan och sluttar ned mot Riddarfjärden, syns sprickbildningar och ytformer hos berget som visar hur det rörde sig för hundratals miljoner år sedan. Här finns rester av en ursprunglig Stockholmsnatur och man kan ana hur denna del av Södermalm såg ut före de stora bostadshusens tid.

Bland växterna märks blåbär, lingon, blåklocka, äkta johannesört och harstarr tillsammans med sällsyntheter som stortimjan och kvarstående eller självspridda bestånd av odlade arter som toppklocka och borstnejlika.

Pålundssparken vid Heleneborgsgatan - ett av två naturminnen i Stockholm stad

Tillsynsrådgivning och aktiviteter

Miljöförvaltningen har inte besökt eller haft någon dialog om naturminnet under året.

Bevarandestatus i natur- och kulturresevatnen

Miljöförvaltningen följer upp reservatens bevarandestatus.

Med bevarandestatus för en naturtyp/livsmiljö menas summan av faktorer som påverkar livsmiljön och dess typiska arter när det gäller utbredning, struktur och funktion. Vid bedömningen av rekreativa värden har områdenas möjlighet till rekreation och friluftsliv samt sociala och pedagogiska värden vägts in.

En del i uppföljningen av bevarandestatus ligger utanför den operativa tillsynen men är till stor hjälp vid rådgivning till förvaltarna om lämpliga prioriteringar som både förebygger försämringar och överträdelser, samt gynnar friluftsliv och naturvärden. Under 2018 påbörjade förvaltningen en uppföljning av småvatten i reservaten som fortsatte under 2019.

Stadens ekologer ser en svårighet att med rimliga resurser bedöma reservatens bevarandestatus varje år. Påverkan och förändringar i landskap och naturmiljö sker mycket långsamt och det skulle krävas omfattande och kostsamma undersökningar att fånga upp vilken påverkan förändringar i landskapet i och utanför reservaten har för effekt på den biologiska mångfalden. En samlad bedömning av bevarandestatus kommer därför att göras var femte år, nästa gång för år 2020.

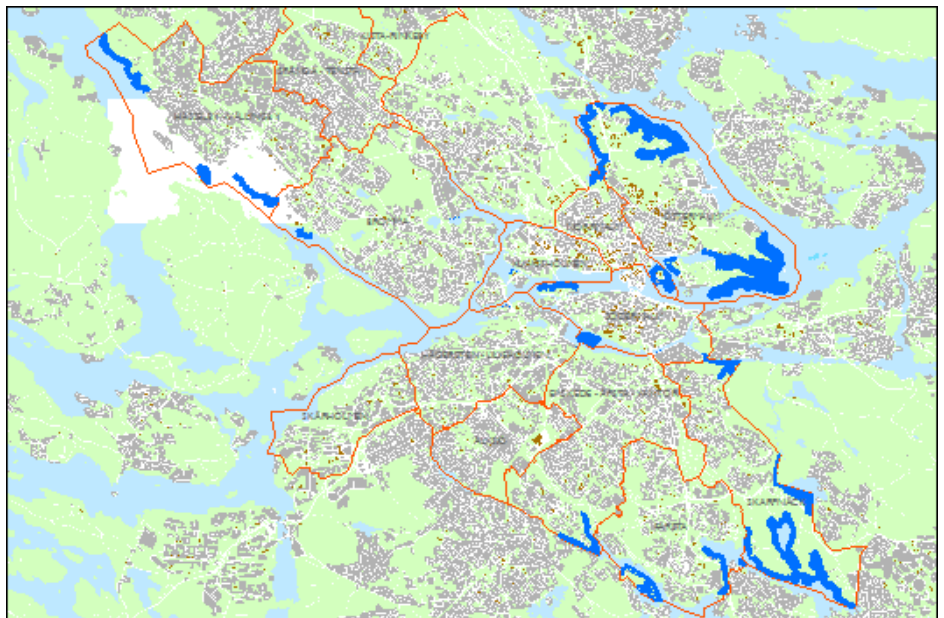
Tillsyn i strandskyddade områden

Strandskyddet är ett generellt områdesskydd enligt 7 kap. miljöbalken och gäller på ett likartat sätt i hela landet. Bestämmelserna gäller oavsett om området är tät- eller glesbebyggt, om det finns gott om sjöar och vattendrag eller inte samt oavsett vilka naturtyper eller arter som finns i området. Naturen behöver inte vara extra skyddsvärd för att bestämmelserna ska gälla.

Syftet med strandskyddet är att långsiktigt trygga medborgarnas allemansrättsliga tillgång till våra stränder, samt att bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet. För att tillgodose syftena är det förbjudet att vidta vissa åtgärder inom strandskyddsområden, bl.a. att uppföra nya byggnader. För att få genomföra en sådan åtgärd behöver åtgärden prövas i en dispensansökan. Dispens kan endast beviljas om det finns ett särskilt skäl och om ingen av syftena med strandskyddet påverkas.

Det skyddade området är normalt 100 meter från strandlinjen både på land och i vattenområdet och inkluderar även undervattensmiljön.

Länsstyrelsen får besluta i det enskilda fallet om att utvidga strandskyddet till 300 meter från strandlinjen, vilket har skett på några ställen i Stockholm

Översikt strandskyddade områden i Stockholms stad

I Stockholm är strandskyddet upphävt inom stora delar av strandremsan. Storleken på den strandskyddade ytan i Stockholms stad är ca 733 ha land och 519 ha vatten.

Inom delar av Södra Djurgården är strandskyddet utvidgat upp till 300 meter. I kartan syns strandskyddade områden med ljusblå färg. (Ur kartskiktet Bestämmelser, Stadsbyggnadskontoret, Miljödata)

Övertagande av tillsyn

Under våren 2019 fick miljö- och hälsoskyddsnämnden ta över tillsynen över strandskyddet från stadsbyggnadsnämnden, som en konsekvens av en ändring i stadsbyggnadsnämndens reglemente.

Stadsbyggnadsnämnden hade dessförinnan haft tillsyn av strandskyddet enligt 7 kap. miljöbalken, sedan 1995, när Länsstyrelsen delegerade tillsynen till staden. Stadsbyggnadsnämnden är dock fortfarande beslutande myndighet för dispenser och upphävande av strandskydd.

Under 2019 tog miljöförvaltningen fram en tillsynsutredning för att beskriva förutsättningar, resurser och planering av nämndens nya tillsynsområde. I korthet innebär det att nämnden utövar tillsyn gentemot:

- fastighetsägare
- arrendatorer
- allmänhet (vid misstanke om brott mot strandskyddsreglerna)

Tillsynen innebär följande moment:

- Hantera inkommande synpunkter/klagomål om åtgärder som strider mot strandskyddet
- Åtalsanmäla vid misstanke om brott mot områdesskydd
- Lämna synpunkter i dispensärenden till stadsbyggnadsnämnden
- Följa upp villkor i dispensbeslut som fattats av stadsbyggnadsnämnden
- Skriva en årlig tillsynsplan respektive tillsynsrapport
- Genomföra informationsinsatser till stora markägare/nyttjanderättsinnehavare inom staden
- Lämna synpunkter i detaljplanprocessen, i de fall där strandskyddsfrågor är aktuella.

I jämförelse med natur- och kulturresevatnen sker alltså ingen särskild rådgivning angående skötsel av områden som omfattas av strandskydd.

Det finns inte heller en eller några få utpekade förvaltare av områden med strandskydd, jämfört med natur- och kulturresevat.

Informationsinsatser och aktiviteter

Under 2019 har inga särskilda insatser eller aktiviteter genomförts för att informera större markägare och berörda förvaltningar om vad strandskydd innebär.

Efterlevnad av bestämmelser

Under året har ett klagomål inkommit angående misstanke om brott mot strandskyddet inom Kungliga Nationalstadsparken. Ärendet är fortfarande under handläggning.

Dispensansökningar

Under 2019 har nämnden yttrat sig över tre dispensansökningar från stadsbyggnadsnämnden:

- Anläggande av vägar, stigar, lekplats, fästa för flytbrygga, utsiktstorn och förändrad skötsel vid Klockelund, Dreviken, Farsta. Nämnden tillstyrkte med vissa villkor om skyddsåtgärder.
- Solbrygga vid Klockelund, Drevviken, Farsta. Nämnden tillstyrkte med vissa villkor om skyddsåtgärder.
- Damm för pedagogisk verksamhet, Sjöhistoriska museet, Djurgården. Nämnden tillstyrkte med vissa villkor om skyddsåtgärder.